

UNIVERSITAT DE BARCELONA

**DEPARTAMENT DE TEORIA I HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ
FACULTAT DE PEDAGOGIA**

Programa de Doctorat Psicologia. Universitat de Girona
Bienni 96-98

**LA PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA INFÀNCIA A LA CIUTAT:
ESTUDI SOBRE L'EXPERIÈNCIA DE L'AJUNTAMENT
DE SANT FELIU DE LLOBREGAT**

Tesi doctoral presentada per:

Anna Novella Cámara

Directors de tesi:

Josep M. Puig Rovira

Jaume Trilla Bernet

Barcelona, setembre 2005

3.2 EVOLUCIÓ DEL PROJECTE

La segona experiència del projecte “La participació dels infants a la ciutat” es va portar a terme el curs escolar 1999-2000. Aquest capítol és una descripció de la pràctica reflexiva i la reconstrucció del projecte inicial per desenvolupar-ne aquesta segona edició d’una forma més òptima i afavorir la formació per a la participació dels infants a la ciutat. El resultat d’aquest procés ens permetrà identificar els elements que donen identitat i força als diferents processos i a les diferents accions que configuren el projecte i ens portarà a la redefinició d’una altra nova experiència.

Els referents per a l’inici d’aquesta segona experiència sorgien de la posada en pràctica, el curs anterior, del projecte inicial i de les reflexions que van anar fent tots els agents que hi van participar. Aquest punt de partida ens permetia poder identificar les idees clau del projecte, redissenyar la proposta de sessions a l’aula, establir el desenvolupament d’aquestes i aproximar-nos a les valoracions dels participants. Es tractava de reiniciar el procés però des de la reflexió de l’acció per tal d’identificar els elements que podien millorar-la i que ens permetrien saber com afavorir la formació per a la participació.

L’equip central, a diferència de l’anterior projecte, havia aproximat les perspectives sobre la participació infantil i compartia uns referents significatius que s’havien elaborat per mitjà de l’experiència del projecte inicial i de les diferents reflexions sobre la mateixa pràctica.

En el moment d’iniciar per segona vegada el procés, crèiem necessari revisar i acordar uns punts de partida, que serien més fàcils d’establir per l’experiència compartida. A més, el clima de treball aconseguit afavoria l’intercanvi i la reflexió amb vista a transformar el projecte inicial per millorar-lo. No seria correcte afirmar que en aquesta segona fase l’equip central ja estava consolidat, però les reflexions fetes i les decisions preses en la primera experiència feien que hi hagués una proximitat en el marc per a la planificació de l’acció.

Per presentar l’anàlisi del que va passar en la segona posada en pràctica del projecte inicial “La participació dels infants a la ciutat”, hem organitzat el contingut d’aquest capítol en quatre fases:

- 1) *Definició de la segona experiència del projecte: transformacions i innovació del projecte inicial revisat.* En aquesta primera fase de la segona experiència, es va generar tot un procés de reflexió de la primera edició del projecte a partir de les valoracions dels participants i es van identificar els elements de millora per a la segona edició. En aquesta fase van participar els tutors, els monitors i l'equip central.

- 2) *Reconstrucció del disseny de les sessions a l'aula.* En aquesta fase, es van redissenyar les sessions tenint en compte els elements clau que es van identificar. En el procés de disseny van participar els monitors i, en un segon moment, amb el grup de tutors, vam analitzar la proposta i vam ajustar-la als nens i a les nenes de les aules de cinquè.

- 3) *Intervenció educativa a les aules i anàlisi amb els agents implicats.* La posada en pràctica de les sessions a les aules es va compaginar amb diferents espais d'anàlisi i reflexió per anar valorant el funcionament de les propostes en els grups classe. En aquesta tercera fase hi va haver un treball molt intens amb els monitors i amb els tutors.

- 4) *Valoració reflexiva de la segona experiència del projecte.* En aquesta última fase, es van utilitzar diferents instruments i espais per a la valoració d'aquesta segona experiència perquè cada participant pogués expressar les seves valoracions. La triangulació d'aquests punts de vista ens permetria identificar els aspectes que s'havien de millorar amb vista a una tercera edició.

A continuació presentarem cada una d'aquestes quatre fases.

3.2.1 DEFINICIÓ DE LA SEGONA EXPERIÈNCIA DEL PROJECTE: TRANSFORMACIONS I INNOVACIÓ DEL PROJECTE INICIAL REVISAT

En aquesta fase es tractava de revisar el projecte inicial amb la finalitat de planificar la segona experiència a partir dels elements identificats i valorats en la pràctica. El desenvolupament de la primera experiència del projecte ens havia possibilitat tenir elements reflexius de la pràctica que ens permetien definir el que havia de ser un nou procés, que entenem com a segona experiència del projecte.

El seu inici va tenir lloc en el mateix moment en què es tancava l'experiència desenvolupada en el projecte inicial. En efecte, una vegada es va tancar el projecte inicial hi va haver un nivell d'anàlisi més profund i global que ens va permetre iniciar-ne la nova edició. El procés suposava, doncs, mirar enrere amb la finalitat de definir conjuntament els passos que calia seguir, i aquests ens els havíem de representar a partir de la reflexió sobre la pràctica i dels reptes que ens proposàvem assolir.

Arribar a la definició de la segona experiència va implicar diferents nivells d'anàlisi i de concreció de les transformacions del projecte inicial, que es poden agrupar en els quatre moments següents:

- Anàlisi del projecte inicial per part de l'equip central: reflexió sobre l'acció per a la transformació.
- Presentació i deliberació de l'informe del projecte inicial "La participació dels infants a la ciutat" al grup de tutors de la primera experiència i als d'aquesta nova edició.
- Constitució i contextualització de l'equip de monitors.
- Concreció de les idees força per al disseny del projecte en la segona experiència.

Anàlisi del projecte inicial per part de l'equip central: reflexió sobre l'acció per a la transformació

L'equip central es proposava identificar els elements clau per dissenyar la segona edició del projecte. En aquesta ocasió, a diferència de l'anterior, la font per guiar la presa de decisions pedagògiques estava en les valoracions que els participants en el projecte inicial havien fet; també hi havia les diferents reflexions i decisions que el mateix equip havia anat fent en el procés de planificació, disseny, desenvolupament i valoració del projecte inicial. Era com tancar l'experiència del projecte inicial, identificant aquells elements que requerien transformació i canvi amb el propòsit d'optimitzar el procés de la pràctica.

A continuació presentarem els elements que s'havien de canviar.

- *Dinàmica de les sessions*

La dinàmica de les sessions va ser valorada positivament pels nens i les nenes, ja que un dels aspectes que més els va agradar va ser treballar en petits grups. També les

van valorar molt positivament els mestres i els monitors. Hem de considerar que tot i que les sessions han estat planificades i dissenyades, cal que, en la seva implementació, la dinàmica i el ritme de treball s'ajustin als interessos, a les demandes i a les propostes dels nenes o les nenes.

▪ *Significació i interès de les activitats proposades a l'aula*

Les activitats que es proposen a cada sessió s'han d'aproximar més a la realitat dels nens i les nenes i ser més experiencials. A més, cal centrar molt més les activitats al voltant de la participació. Tots els implicats en el projecte coincidim a assenyalar que la quarta sessió, "L'elecció del representant de classe", va ser la que més va agradar, perquè precisament combinava aquests dos elements: proximitat i vivència.

▪ *Durada de les sessions i planificació dels continguts*

Les sessions proposades en el projecte tenien una durada prevista d'una hora i mitja cada una. Aquest temps pot semblar adequat, però en el desenvolupament de les sessions semblava insuficient. L'element que hem d'analitzar no és la durada de cada una de les sessions, que en aquest cas és adequat, sinó la quantitat de continguts que es volen treballar.

Les sessions, des dels objectius fins a les propostes d'activitats que es presentaven en les orientacions didàctiques, convidaven a ser realitzades en més d'una sessió, però monitors i tutors tenien la impressió de no tenir temps d'acabar-les. Per tal d'evitar aquesta sensació havíem d'analitzar cada sessió amb la finalitat d'ajustar temps i continguts. D'aquesta forma seria possible d'aprofundir en els continguts donant l'oportunitat als nens i les nenes d'interioritzar els aspectes que els són més significatius i rellevants del conjunt de les activitats.

▪ *Transformació de la seqüència de continguts*

A partir de la triangulació de les valoracions, la proposta que l'equip central debatria amb els tutors i els monitors per al curs vinent seria:

- Treure la sessió 1, "Els drets dels infants. El dret a la participació", atès el coneixement que els infants han manifestat sobre el tema.
- Començar les sessions a l'aula amb els continguts que es proposaven a la sessió 2 "La necessitat d'organitzar-se". D'aquesta segona sessió, també s'hauria de pensar si és necessari parlar dels conceptes "democràcia" versus "dictadura".
- Continuar amb el tema del diàleg com a mitjà per entendre'ns.

- Desdoblar la sessió 4 amb la mateixa línia argumental de “El representat al Consell d’Infants”. Primer es treballaria tot el que és el Consell d’Infants i la idea de “representant” i després es treballaria més l’elecció del representant seguint alguns dels mecanismes democràtics. Entre sessió i sessió, els nens i les nenes podrien elaborar les seves candidatures.

- *Aplicació de les orientacions didàctiques*

En la línia del que acabem d’assenyalar, també seria bo que les orientacions didàctiques s’entenguessin com a directrius possibles que s’han d’anar ajustant en el transcurs de l’activitat. I caldria pensar en un disseny de les orientacions en què es poguessin distingir les parts que exposen el procés de realització d’aquelles que són alternatives i variacions del procés o, fins i tot, propostes d’ampliació que volen donar un marge de flexibilitat per ajustar-se a les característiques del moment i del grup classe i que els tutors les poden treballar en un altre moment.

- *Material didàctic*

La carpeta Akwaba va tenir molt d’èxit i els nens i les nenes la van agrair força perquè era un obsequi per a ells. La resta de material fotocopiats tenia una sèrie d’inconvenients que el feien poc atractiu i poc suggeridor. S’hauria de pensar en una petita llibreta o quadern on l’infant tingués totes les activitats recollides i on tingués espai suficient per poder realitzar el seu treball. Això ajudaria a donar un cert valor als temes que es tracten i a l’espai de l’aula.

- *Reconeixement del paper dels tutors*

Un altre element per valorar té a veure amb el reconeixement de la participació de les tutors en el projecte. La seva participació ha estat molt important i, en el seu transcurs del projecte, es va anar concretant progressivament. És rellevant per al desenvolupament del projecte reconèixer la implicació i la col·laboració dels tutors per tal de mantenir-les i intensificar-les.

- *Diferents nivells de participació i compromís dels tutors*

El paper dels tutors dins del projecte s’ha de tornar a definir i s’hauria de proposar que prengué un protagonisme molt més important. Per això, s’ha de tenir present la importància de deixar sempre les portes obertes a aquelles persones interessades a participar, juntament amb els monitors i l’equip central, en el disseny de les activitats. D’aquesta forma es pot generar un treball en equip on tots participàrem del mateix

projecte aportant els nostres coneixements i, per sobre de tot, podríem construir un marc de referència compartit des del qual poder intervenir a l'aula.

▪ *Formació i paper dels monitors*

En el seminari d'educació en valors i participació amb els monitors del lleure, es pretenia reflexionar conjuntament sobre els elements conceptuals que són la base del projecte; les eines i els recursos necessaris per executar les activitats en situacions d'aula, i les actituds, els valors i les normes que volem fomentar en els nostres educands. De tots aquests elements, creiem que es van garantir els de caràcter més teòric, sense arribar a aprofundir en els altres, que garantien la implementació del projecte a les aules. Els monitors van coincidir a assenyalar que hi va haver connexió entre continguts teòrics i didàctics amb les sessions a l'aula. També van opinar que el caràcter del seminari era d'anàlisi de les tècniques didàctiques i de reflexió teòrica sobre la pràctica docent.

L'equip central, després d'observar la intervenció dels monitors, creiem necessari analitzar en aquest espai formatiu elements que estiguessin relacionats amb la perspectiva constructivista que impregna tota la reforma del sistema educatiu. Així com d'altres continguts més relacionats amb l'avaluació i la reflexió de la mateixa acció com a font d'informació del procés d'ensenyament i aprenentatge. Un altre aspecte que calia revisar eren els continguts proposats, el plantejament del grup de treball deliberatiu amb els monitors, així com el registre d'observació. Tot això amb l'objectiu d'aprofundir en el paper del monitor com a *intèrpret crític* de la pràctica educativa i *fabricant de significats* i a més d'haver de ser capaç d'ajustar els continguts de les sessions a la realitat del grup classe amb el qual treballa.

▪ *Dinàmiques de deliberació amb l'equip de monitors*

Considerem que tant a les sessions didàctiques del seminari com a les reunions de grup de treball deliberatiu amb els monitors, s'havien treballat aspectes molt tancats i massa perfilats. Tot i que s'intentava analitzar i reflexionar sobre múltiples opcions per desenvolupar les sessions amb la intenció que els monitors poguessin trobar-se bé amb el treball a l'aula amb els nens i les nenes, aquests ho van considerar com un guió massa estructurat que s'havia de seguir. Seria bo que aquests dos tipus de sessions formatives no estiguessin tan diferenciades i passessin a formar un únic espai amb més protagonisme per als monitors. D'aquesta manera podrien participar en el disseny de les activitats i aprendre significativament a més d'implicar-se més directament en el projecte.

- *Registres i instruments*

El registre d'observació pretenia ser un recurs per afavorir la reflexió sobre l'acció dels monitors. L'equip de monitors, en el transcurs del projecte, van anar-lo emplenant, però sense tenir-ne gaire clara la finalitat. Aquesta eina s'hauria de promoure com un instrument d'anàlisi de la pràctica, tal com va ser pensat inicialment, però amb una major sintonia entre la pràctica, els monitors, l'avaluació i les intencions de millora i un major sentit per als mateixos monitors. Per això, caldria redefinir-ne el format i l'ús des de l'equip de monitors per tal que fos funcional i formatiu.

- *Instruments d'investigació i valoració*

Les entrevistes semiestructurades amb els mestres van ser molt útils perquè ens van permetre tenir una relació més directa amb les tutors i tenir informació del seu punt de vista sobre el projecte. L'observació directa dels monitors en una de les sessions a l'aula també va ser una bona oportunitat per detectar aspectes del projecte i/o de la intervenció a l'aula que no funcionaven prou bé. Hauríem d'intentar que les tutors ens fessin arribar les valoracions sobre les actuacions dels monitors o pensar la forma d'obtenir una valoració el més ajustada possible de la intervenció del monitor. L'òptim seria poder fer treballar en equip tots els agents educatius implicats en el projecte, fent possible el disseny de les activitats i el seguiment d'aquestes.

- *Articulació dels espais de participació*

Amb vista a la segona edició del projecte, amb el grup de tutors que tindran els grups de sisè, i on hi haurà el representant del Consell, s'haurà de preveure una petita trobada per definir com donar continuïtat al projecte i afavorir la participació dels nens i les nenes en el Consell d'Infants. Seria interessant concretar l'espai i el temps perquè el Consell d'Infants sigui present a l'aula per tal de poder implicar el major nombre d'infants de la ciutat i afavorir que hi hagi un espai de participació democràtica.

A partir d'aquesta anàlisi de l'equip central sobre els elements que havien caracteritzat la primera experiència i sobre els qual s'havia de pensar les transformacions per millorar la segona edició del projecte, es va valorar un primer canvi en relació amb qui formaria part de l'equip de monitors que desenvoluparia les sessions a l'aula. En la triangulació de les valoracions dels infants, els tutors i l'equip central identificàvem arguments¹³⁸

¹³⁸ El primer equip de monitors havia fonamentat la intervenció a l'aula a partir d'unes orientacions massa rígides que no havien possibilitat l'adaptació als grups ni treballar a partir dels interessos d'aquests. Les reflexions sobre la mateixa pràctica no eren enteses com a elements de millora. Alguns infants expressaven que el monitor cridava i l'equip central ho va poder comprovar, igual que l'ús de metodologies massa tradicionalistes. Entenim també que el seminari "Educació en valors i la participació dels infants a la ciutat" i els espais deliberatius amb l'equip de monitors no havien pogut garantir la formació didàctica i pràctica dels monitors.

suficients per qüestionar-nos la continuïtat de l'equip de monitors de la primera experiència i també que aquest estigués format per monitors del lleure de la ciutat, atès l'interès de garantir l'extensió del projecte entre altres agents i espais educatius.

Aquesta anàlisi ens va portar també a prendre la decisió d'implicar en el projecte persones especialitzades en la intervenció en educació en valors dins de l'aula. Per això es va recórrer a l'equip d'investigació extern GREM que, al llarg de la seva trajectòria, havia constituït grups de treball amb persones formades en l'àmbit teòric i pràctic en metodologies d'educació en valors i en espais per afavorir la participació dels nens i les nenes a l'escola. D'aquesta manera formariem un equip de monitors especialitzat en la temàtica, amb experiència en metodologies i estratègies d'educació en valors i en la dinamització d'assemblees de classe. A més, el fet de dir que eren persones que participaven en espais de reflexió teoricopràctica per millorar l'acció educativa ens permetria potenciar la reflexió sobre l'acció.

Entenïem que amb aquesta decisió també estàvem potenciant la formació dels tutors en participació, ja que la possibilitat d'observar el treball amb metodologies i estratègies per afavorir la construcció dels valors democràtics afavoreix l'aprenentatge per osmosi o imitació d'elements que es poden traslladar a la pràctica de l'aula.

Finalment comptariem amb la participació de dues persones del GREM, que formarien part de l'equip de monitors, i el tercer membre de l'equip seria un monitor que va participar en el projecte inicial. Més endavant presentarem el treball que es va fer amb l'equip de monitors dins d'aquesta primera fase.

Presentació i deliberació de l'informe del projecte inicial "La participació dels infants a la ciutat" al grup de tutors de la primera experiència i als d'aquesta nova edició

La primera edició del projecte havia suposat restablir diferents espais de deliberació i negociació amb els tutors per definir i concretar els eixos principals de la intervenció a les aules, ja que eren un dels participants més importants, juntament amb els infants i els monitors. L'equip central creïem important retornar les valoracions principals que els participants havien fet del projecte inicial per analitzar-les conjuntament i per identificar algunes transformacions per a la segona experiència que estàvem a punt de dissenyar i planificar.

En aquesta presentació de l'informe, l'equip central va convocar tant els tutors que havien participat en el projecte inicial com els tutors que en l'actual curs escolar eren

responsables d'un grup de cinquè. Vam considerar que aquest espai de treball conjunt permetia introduir els nous tutors d'una forma més propera i guiada pels seus companys, afavorint l'intercanvi de vivències i el traspàs d'informació. També miràvem de garantir la continuïtat i els elements de motivació per constituir un nou grup de tutors. En aquesta sessió, es va estendre la invitació als directors i caps d'estudi, ja que recordem que en la primera experiència se'ls havia demanat la seva participació per valorar la idoneïtat i pertinència del projecte, perquè, en definitiva, si pretenien promoure escoles participatives, ells hi tenien un paper important. Finalment, hi van assistir les dues monitores que s'incorporaven de nou al projecte,¹³⁹ totes els tutores del curs anterior, i els tutors/res de cinquè i només un director de centre. D'altra banda, vam comptar amb l'assistència de la regidora d'Educació i de la inspectora.

La documentació que havíem preparat per a aquesta sessió de deliberació era la següent:

- Presentació del projecte "La participació dels infants a la ciutat".
- Elements d'avaluació del projecte "La participació dels infants a la ciutat."
- Conclusions de la memòria del projecte realitzat el curs 1998-1999.
- Proposta de fases del projecte "La participació dels infants a la ciutat" 1999-2000.

En aquest espai de deliberació i concreció conjunta dels elements de millora i transformació de la proposta per a la propera experiència, vam definir els aspectes següents:

- *El conjunt de sessions ha estat molt bé valorat per l'equip de mestres i es considera que s'assoleix els objectius proposats.* La sessió de l'elecció del representant del Consell d'Infants ha estat molt valorada per tots els agents i es considera important mantenir la participació dels nens i les nenes del Consell d'Infants per presentar als seus companys què és i com funciona. Es considera que és una sessió que està molt plena de continguts i se suggereix que es divideixin en dues sessions diferents.
- *Hi ha continguts que s'ha de revisar si és necessari treballar-los.* Aquests són:
 - Els drets dels infants. Es considera que els infants ja els coneixen i que els mestres els poden treballar abans d'iniciar el projecte a partir del material d'Akwa. Es valora també que caldria posar més èmfasi en els deures dels infants.

¹³⁹ Als diferents participants se'ls va convocar per carta, on s'explicitava l'objectiu de la convocatòria de la sessió i on s'adjuntava documentació que hi treballàrem.

- La Constitució, la dictadura i la democràcia són conceptes que es treballen en Ciències Socials i sembla que fan densa i feixuga la segona sessió i dificulten la comprensió dels elements essencials que es volen treballar.
- El representant: cal aprofundir en quines són les qualitats d'un bon representant.
- *La quantitat i durada de les sessions a l'aula* són considerades suficients per poder treballar els objectius del projecte. Els tutors no creuen convenient incorporar cap altra sessió, més aviat consideren que caldria repensar la distribució dels continguts de les quatre sessions.
- *La càrrega de continguts de les sessions hauria de ser menor.* La idea és no voler fer tantes coses en la mateixa sessió i deixar temps per fer la síntesi i les conclusions. D'aquesta manera es pot estar més relaxats en la dinàmica i no tant pendents de no tenir temps d'arribar al final.
- Les activitats han de resultar més properes a la realitat dels nens i les nenes i han de tenir elements més experiencials i que marquin ritmes diferents dins de la sessió.
- Els materials per als nens i les nenes han de ser més atractius i d'estar junts en una carpeta identificadora que permeti diferenciar-los de la resta de fulls de l'escola. És desitjable mirar d'incorporar més diversitat de materials (vídeos, teatre...) i recursos que permetin exposar a la classe el treball fet pels nens i les nenes. La carpeta d'Akwa va agradar molt.
- La documentació que es lliura als tutors per poder preparar la reunió i la documentació que es va elaborar per presentar les sessions a l'aula i poder implicar-s'hi es valoren positivament per la seva qualitat i utilitat.

L'última proposta que es va fer va ser donar continuïtat al projecte a les aules de sisè. Es va suggerir relacionar-lo amb el treball del Consell d'Infants i les funcions del representant amb la finalitat de garantir la implicació i participació de tots els infants. A més, es va proposar fer una reunió per concretar aquesta proposta.

Amb el grup de tutors de cinquè es va concretar una segona reunió per poder treballar conjuntament la proposta de sessions que s'havien de desenvolupar a les classes i que l'equip central elaboraria a partir de les valoracions fetes en aquesta reunió.

Constitució i contextualització de l'equip de monitors

L'equip de monitors, en aquesta segona edició, va estar constituït per tres monitors: dos col·laboradors en l'equip d'investigació GREM i un membre de l'equip anterior, que en aquell moment era mestre de religió en una de les escoles que participava per primera vegada en el projecte.

Com que es tractava d'un equip amb experiència i formació en l'àmbit de la intervenció i el treball de l'educació en valors, vam considerar que no era necessari fer el seminari "Educació en valors i participació dels infants a la ciutat". El que sí que es va proposar va ser potenciar els espais de reflexió conjunta sobre la pràctica al llarg del desenvolupament de les sessions.

Ens vam trobar en una primera sessió per conèixer-nos i presentar els antecedents del projecte. Hi va assistir l'equip central, un tècnic del Departament d'Educació i els tres monitors. Una de les finalitats d'aquesta sessió era constituir l'equip garantint el coneixement mutu, mitjançant la presentació personal i l'exposició del treball d'educació en valors que feien en aquell moment. També vam voler conèixer la seva impressió i valoració del projecte que havien tingut l'oportunitat de treballar a partir de la documentació de la reunió de tutors. Els monitors van expressar quines eren les seves motivacions en relació amb aquest projecte.

La reunió va començar amb una roda de presentacions en què també van participar el tècnic i els membres de l'equip central. Tot seguit, la persona de l'equip central vinculada al Programa d'Infància va presentar els orígens i la filosofia del projecte. Al voltant d'aquesta intervenció, hi van haver diferents reflexions i aproximacions. Algunes de les preguntes formulades pels nous membres de l'equip anaven encaminades a conèixer les característiques de la població i de les escoles, l'estil del professorat, les característiques dels nens i les nenes i els programes o activitats que es podien fer a les escoles en relació amb les assemblees o l'educació en valors. Hi havia un cert interès per tenir informació que podia ser rellevant per conèixer el marc en què es desenvolupava l'experiència.

En aquesta mateixa sessió es va analitzar la col·laboració que se'ls demanava i se'ls va dir que aquesta no només tenia a veure amb el treball dins de l'aula, sinó també fora d'ella. En aquest moment es va posar un èmfasi especial en la importància que tenia la seva participació en l'ajustament de la pràctica a la realitat dels grups classe i com crèiem que la reflexió sobre l'acció era el contingut de treball i anàlisi per als espais de valoració i seguiment.

Nota de camp de la primera reunió amb l'equip de monitors. Octubre, 1999.

Com a producte del diàleg vam establir els següents moments per al treball conjunt:

Abans de les sessions	- Sessions deliberatives per analitzar la proposta de sessions que s'havien de desenvolupar a les aules.- Participació en la sessió de presentació de la proposta al grup analitzador de tutors de cinquè.
En el transcurs de les sessions	- Desenvolupament de les sessions a les aules.- Registre d'observació de les sessions.- Participació en el grup de treball deliberatiu.
Després de les sessions	- Reflexió individual mitjançant un qüestionari.- Sessió de valoració i anàlisi del desenvolupament del projecte a les aules.

Aquest procés d'anàlisi del sentit i significat que tenien aquests espais de reflexió, d'intercanvi i de negociació sobre els diferents aspectes que intervenien en el desenvolupament del projecte va suposar una primera aproximació de perspectives i un avanç en la identificació dels elements que havien de caracteritzar el treball de l'equip de monitors.¹⁴⁰

Concreció de les idees força per al disseny del projecte en la segona experiència

L'equip central, després de recollir les esmentades aportacions dels tutors i l'equip de monitors en relació amb els punts més febles del projecte inicial i de concretar algunes transformacions, va redissenyar el projecte per al curs 1999-2000.

Aquesta primera fase ens va permetre poder fer el traspàs dels elements significatius del projecte inicial a les reflexions per a la revisió del que seria la idea general de la segona experiència del projecte. La presentació de l'informe del projecte inicial i l'anàlisi conjunta amb els tutors dels reptes per a la segona experiència, la constitució del grup de monitors com a coneixedors de metodologies d'educació en valors i l'espai de anàlisi com a equip central ens havien permès revisar les bases del projecte i definir quins serien els elements fonamentals per iniciar el redisseny de la proposta de treball a les aules, definint els continguts, la metodologia, les activitats i els recursos. En un primer moment seria un treball intern de l'equip central, però posteriorment passaria a ser

¹⁴⁰En finalitzar la sessió, vam programar el calendari de les sessions de treball.

analitzat i consensuat amb els monitors i els tutors per tal que tots compartíssim els mateixos reptes i propòsits.

▪ *Objectius més propers i la ciutat com agent implicat*

Enteníem que la finalitat del projecte era formar els nens i les nenes per a la participació a la ciutat a partir d'un treball en valors. Però, per assolir aquesta finalitat màxima, no n'hi havia prou amb les quatre sessions de la proposta, sinó que caldrien altres factors més enllà d'aquest treball. Dels objectius definits en el projecte inicial vam qüestionar-nos el que deia: "Fer dels nens i les nenes ciutadans participatius del projecte de ciutat" perquè consideràvem que no era possible d'assolir i creïem que implicava tot un procés de creixement i maduració que es fa al llarg de la vida.

Un altre canvi que vam introduir va ser assenyalar entre els agents implicats en el projecte la mateixa ciutat. Aquesta també era responsable de garantir, com a agent educatiu, que els nens i les nenes participessin en els diferents espais de decisió. Els reptes que ens vam proposar incorporar van ser:

- Reconèixer els infants com a ciutadans de ple dret.
- Conèixer i apreciar el Consell d'Infants.

▪ *Metodologia: com es portarà a terme?*

En relació amb la metodologia de treball entre els diferents participants en el projecte, es considerava que s'havia de mantenir el grau de participació d'aquests i, en el cas de l'equip de monitors, s'havien de potenciar els espais de reflexió sobre la pròpia pràctica i com, a partir d'aquesta, es podien incorporar les millores de l'acció. També, en relació amb els monitors, es considerava que s'havia d'emfatitzar-ne l'autonomia a l'hora d'ajustar-se a les necessitats del grup classe.

En relació amb com es treballaria a les sessions d'aula per assolir els objectius, es considerava que calia buscar les estratègies necessàries per aproximar els continguts a la realitat dels infants perquè aquests els fossin significatius i propers. Era necessari proposar activitats més experiencials i que impliquessin més els nens i les nenes. Creïem que calia incorporar activitats que requerissin la participació infantil i fer coses mitjançant les quals els infants poguessin anar identificant els valors i els procediments democràtics.

▪ *Continguts*

Es van introduir alguns canvis en relació amb la proposta dels blocs temàtics. El primer d'aquests canvis tenia a veure amb el fet que es proposava als tutors que treballessin els drets dels infants a partir de la carpeta d'Akwa. El treball d'aquests continguts

permetria als tutors introduir el projecte i com es desenvoluparia durant les quatre sessions en què un monitor treballaria amb l'alumnat.

Introduint aquest canvi, vam poder desdoblar l'última sessió del projecte inicial per aprofundir en els continguts d'una forma més ajustada al temps disponible.

A continuació presentarem els blocs temàtics redefinits en el nou projecte.

Bloc 1: "La necessitat d'organitzar-nos"

La presentació del treball es fa a partir d'analitzar el sentit que té organitzar-se i establir uns principis compartits per a tothom que garanteixin la convivència i els drets dels ciutadans. Es proposa aprofundir en els trets característics d'un país democràtic: la igualtat, la justícia, la llibertat i la participació en la presa de decisions.

D'aquest bloc temàtic vam proposar treure l'anàlisi dels conceptes de "Constitució" i "dictadura", per poder-nos centrar més en els altres elements conceptuals relacionats amb la convivència i la implicació en projectes comuns, posant com a exemple com els infants s'organitzen per treballar a l'aula.

Bloc 2: "Com resollem allò que ens preocupa?"

La proposta de canvi del títol del bloc temàtic volia manifestar el valor del diàleg més enllà de la resolució dels problemes i entendre'l com una eina per fer coses junts.

Els continguts se centren en la identificació d'algunes habilitats necessàries per al diàleg col·lectiu i l'anàlisi del valor d'aquestes habilitats com a procediments democràtics: escoltar amb atenció i respecte, expressar-se amb claredat i obertament, i el compromís que es pren quan arribem a acords.

Bloc 3: "El Consell d'Infants"

Es tracta d'aprofundir en el sentit i significat que té el Consell d'Infants per a la ciutat i pe als mateixos nens i nenes. Es pretén aprofundir en el coneixement, en les funcions i activitats i en l'organització d'aquest òrgan. També, en aquest bloc temàtic, es reflexionarà sobre les característiques d'un representant i el procés de decisió que lliurement prenen les persones per presentar-s'hi.

Aquest bloc temàtic és una part del bloc 4 del projecte inicial, i s'han escollit els elements conceptuals que tenen a veure amb l'òrgan de participació infantil a la ciutat i amb els elements propis d'un candidat.

Bloc 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

En aquest últim bloc, es proposa analitzar tots els procediments democràtics implicats en el procés d'elecció d'un representant. Aquest procés permet analitzar els criteris que es poden valorar a l'hora d'escollir un representant, així com els compromisos que té aquest representant. Finalment s'experimenta el procediment d'elecció democràtica.

▪ *El paper de l'educador en el desenvolupament de les sessions*

El monitor és el responsable, juntament amb el tutor, de guiar el procés d'ensenyança-aprenentatge dels continguts i objectius definits dins del projecte. El seu paper bàsicament consisteix a facilitar la reflexió i a potenciar l'ús de procediments per part dels nens i les nenes en el desenvolupament de les sessions per tal que aquests reconstrueixin els seus significats i sentits sobre la participació dels infants a la ciutat. Per fer-ho, l'educador ha de tenir presents algunes orientacions:

- Aportar elements de la vida quotidiana que són coneguts pels nens i les nenes per analitzar els continguts que es proposen treballar i aprofundir-hi.
- Ajustar-se als interessos dels nens i les nenes a partir dels temes i exemples que proposin en les seves aportacions.
- Adaptar el ritme i els moments de la sessió segons la situació i el moment del grup.
- Prioritzar en el desenvolupament de cada sessió els processos d'anàlisi, reflexió i actuació pels quals els nens i les nenes estan motivats i no pretendre treballar totes les activitats proposades.
- Negociar i establir amb els tutors els elements centrals de la sessió. Compartir si hi ha algun aspecte que s'ha de desenvolupar durant la sessió i és rellevant per a un dels dos educadors.

▪ *Material per a l'alumnat*

S'havia decidit presentar el material de tal manera que donés certa unitat i entitat al projecte, que n'hi hagués un per cada infant, que fos personal, que facilités saber què es treballava en cada moment i que ens permetés tenir-lo recollit. No cal dir que la qualitat de la impressió calia que fos bona. L'edició havia de ser en blanc i negre, sense colors, ja que es tractava d'una edició econòmica sense més pretensions que oferir un material didàctic de bona qualitat. L'edició del material era d'ús intern.

- *Potenciar i guiar els espais d'intercanvi i negociació entre els participants*

L'equip central va considerar necessari i positiu promoure de nou la implicació i el compromís de tots els participants, mantenint tant els recursos per garantir la implicació i participació dels altres agents com el procés compartit d'assolir junts els reptes del projecte. A més dels diferents espais de deliberació preteníem mantenir els instruments de valoració final.

3.2.2 RECONSTRUCCIÓ DEL DISSENY DE LES SESSIONS A L'AULA

A l'anterior fase es va revisar el projecte inicial i es van replantejar les idees força que el fonamentaven. S'ha de reconèixer que les transformacions principals que es van introduir en el projecte inicial tenien a veure amb la posada en pràctica de la proposta, ja que els fonaments que la sustentaven eren compartits pels participants. La formació i promoció de la participació dels infants era una finalitat compartida per tots els agents educatius.

La voluntat de millora es basava en la recerca d'estratègies i mecanismes perquè aquesta formació fos més propera i significativa per als nens i les nenes, i això es concretava en el disseny i la planificació de l'acció educativa que es desenvoluparia a l'aula. Per poder elaborar una proposta renovada i ajustada a la realitat de les aules, en aquesta segona fase vam proposar-nos portar a terme diferents moments d'anàlisi i concreció de la proposta de sessions:

- Elaboració de la reconstrucció de la proposta d'intervenció per part del grup central.
- Sessió d'anàlisi amb l'equip de monitors.
- Presentació i revisió de la proposta amb el grup de tutors de cinquè.

A continuació presentarem cada un d'aquests moments, tot reflexionant sobre els processos generats per concretar conjuntament una proposta d'intervenció a l'aula .

Elaboració de la reconstrucció de la proposta d'intervenció per part de l'equip central

En aquesta segona experiència del projecte teníem com a punt de partida per a la reconstrucció de la proposta d'intervenció a l'aula els elements concretats pels participants i la informació obtinguda mitjançant la triangulació de les seves valoracions. Aquest era un material de treball molt valuós per a l'equip central, ja que ens permetia treballar a partir de la reflexió de la nostra pràctica i la dels implicats.

A continuació presentarem aquelles decisions pedagògiques que l'equip central va consensuar per redissenyar la nova proposta d'intervenció a les aules.

- *Concreció dels objectius didàctics i de les dimensions temàtiques dels blocs de continguts*

Aquest primer nivell de decisions sorgia dels canvis que s'havien introduït en els blocs temàtics. Cal recordar que el bloc temàtic sobre els drets dels infants s'havia consensuat que fos introduït pels tutors a partir de la carpeta Akwa i que no fos una de les sessions del projecte. Aquesta acció era important perquè el projecte tenia com a referent conceptual la Convenció dels Drets dels Infants, i no només tenia com a finalitat donar a conèixer els drets, sinó conscienciar els infants de la importància de prendre part en les decisions que els afecten (article 12). Els drets eren uns referents clau que eren presents en totes les sessions.

Un altre canvi introduït era el desdoblament de la sessió de l'elecció del representant al Consell d'Infants. Aquest canvi va suposar aprofundir en els continguts implicats i reorganitzar-ne la seqüenciació. La primera part seria la sessió 3, anomenada "El Consell d'Infants", en què espotenciaria que els nens i les nenes s'aproximessin a conèixer aquest òrgan de participació i reflexionessin sobre les característiques del Consell i el paper que els infants hi tenen. A la segona part, que seria la sessió 4 i que va mantenir el títol ("L'elecció del representant de classe"), hi eren presents tots els continguts en relació amb el procés d'elecció democràtica d'un representant. En aquesta sessió es pretenia que els nens i les nenes poguessin experimentar alguns dels procediments i valors implicats en aquest exercici democràtic. I sobretot que, posteriorment, amb l'ajuda del tutor i el monitor analitzessin i conceptualitzessin els elements pràctics presents. En aquesta part es va considerar important remarcar que la participació no és únicament responsabilitat del representant escollit, sinó que tothom té el dret i l'obligació de participar i comprometre's en el projecte de ciutat. I calia incidir en el fet que aquesta funció no és possible desenvolupar-la i/o exercir-la sense que els altres facin propostes i suggeriments.

A continuació presentarem la reformulació dels objectius didàctics i les dimensions de cada bloc de continguts.

OBJECTIUS DIDÀCTICS	DIMENSIONS DELS CONTINGUTS	
<p>Sessió 1 <i>"La necessitat d'organitzar-nos"</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Reflexionar i comentar el valor que té la participació en espais com l'escola i la ciutat. Apreciar els procediments democràtics en la presa de decisions d'abast col·lectiu. Conèixer les funcions i les responsabilitats com a ciutadà participatiu. 	Fets i conceptes	<ul style="list-style-type: none"> La democràcia i els seus principis. Els continguts principals dels documents com la Constitució. La participació democràtica i la llibertat d'expressió.
<p>Sessió 2 <i>"Com resollem allò que ens preocupa?"</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Dialogar sobre les possibles vies de solució dels conflictes quotidians. Practicar l'actitud d'escolta, la claredat en el diàleg i la voluntat de ser sincer. Prendre i portar a terme decisions individuals i/o grupals. 	Fets i conceptes	<ul style="list-style-type: none"> El diàleg: un mitjà de relació amb els altres. Trets característics del diàleg: escoltar i expressar-se. La recerca de solucions a un conflicte mitjançant el diàleg.
<p>Sessió 3 <i>"El Consell d'Infants"</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Conèixer les funcions del Consell d'Infants dintre del projecte de ciutat. Reflexionar sobre les característiques del representant al Consell d'Infants. Elaborar un petit escrit com a "candidatura" per donar oficialitat a la disposició de ser representant dels infants. 	Fets i conceptes	<ul style="list-style-type: none"> El Consell d'Infants. Finalitats i funcions. El paper d'un representant. Trets característics.
<p>Sessió 4 <i>"L'elecció del representant de classe"</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Presentar les raons i els arguments pels quals es vol ser candidat. Practicar el procés d'elecció democràtica d'un representant. Acceptar, respectar i valorar l'elecció feta pel grup classe encara que no coincideixi amb l'elecció individual. 	Fets i conceptes	<ul style="list-style-type: none"> La presentació de candidatures. Els conceptes de compromís i representativitat. L'elecció del representant de la classe al Consell d'Infants.
	Procediments	<ul style="list-style-type: none"> Anàlisi i distinció de les funcions del Consell d'Infants. Debat sobre el Consell d'Infants i el paper dels representants. Formulació de raons i arguments per presentar-se com a candidat.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> Desenvolupament d'actituds participatives i tolerants en el diàleg col·lectiu. Valoració del diàleg com a mitjà que ens apropa a l'acord en grup. Acceptació de la decisió del grup.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> Valoració de les funcions i el treball del Consell d'Infants. Foment d'actituds de participació. Sensibilitat envers les necessitats dels infants i la ciutat.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> Reconeixement de la responsabilitat davant l'elecció d'un representant. Reflexió sobre el procés d'elecció democràtica d'un representant. Experimentació de l'elecció d'un representant de la classe per al Consell d'Infants de Sant Feliu de Llobregat.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> Consciència de la importància de l'elecció d'un representant. Comportament autònom a l'hora de participar en l'elecció d'un representant. Acceptació de l'infant escollit com a representant del grup classe al Consell d'Infants.

Proposta d'objectius didàctics i de dimensions dels continguts de l'adaptació del projecte inicial.

- *Incorporació d'activitats i orientacions per a la intervenció en cada una de les sessions*

L'opció metodològica que es va usar en el projecte inicial va ser revisada i analitzada. L'equip central vam decidir donar continuïtat als referents metodològics i a la seqüència didàctica proposada perquè enteníem que en la primera experiència no s'havien acabat d'aplicar en el desenvolupament de les sessions a l'aula. Crèiem que, amb la incorporació de nous membres a l'equip de monitors, seria possible valorar si era una qüestió de la metodologia o de la seva aplicació a l'aula. Es va decidir fer un seguiment proper d'aquests aspectes metodològics.

Un element que vam ressaltar, més del que s'havia fet en la primera experiència, tenia a veure amb la incorporació d'elements referencials de la mateixa experiència, sobretot, a l'inici de les sessions, quan es proposaven activitats amb la voluntat d'aproximar-se a la complexitat de la realitat i a la "problemàtica moral" implicada. I ho fariem amb preguntes facilitadores que apropessin els temes a la vida quotidiana dels infants, com per exemple: "de quines formes participem dins de l'escola?", "com ens organitzem?", "quan a classe s'ha de decidir alguna cosa, com ho feu?"... També es va incorporar la imatge de l'Ajuntament, com a espai de referència on es gestiona i organitza la ciutat i els infants tenen un paper important, i documents de referència sobre el Consell d'Infants. En definitiva, crèiem que s'havien d'incorporar activitats per generar experiències que facilitessin una transferència dels continguts a la realitat dels infants.

També es van reduir el nombre de propostes d'activitats a treballar en cada sessió. Aquest aspecte va ser proposat per tutors i monitors, que consideraven que en les sessions del projecte inicial es concentraven moltes propostes i es creia convenient reduir-ne el nombre per aprofundir en els continguts.

Un altre element que es va introduir va ser que a totes les sessions hi hagués algun material i/o producció dels nens i les nenes que pogués exposar-se a classe. D'aquesta forma els continguts treballats tindrien una major presència i es donaria més valor al treball fet en grup.

Tots aquests elements de canvi es van introduir a les propostes d'activitats del projecte per desenvolupar els objectius didàctics i les dimensions dels continguts. A continuació presentarem breument les propostes d'activitats per a cada sessió:

Sessió 1: "La necessitat d'organitzar-nos"

L'objectiu d'aquesta sessió és introduir el projecte fent referència al valor i la importància que té per a la ciutat de Sant Feliu que els nens i les nenes participin en

aquells temes que els afecten.¹⁴¹ A continuació, s'analitza la necessitat d'organització i d'entesa dels col·lectius per tal que sigui possible la convivència dels seus membres a partir de la lectura que gira entorn d'una història¹⁴² en què un conjunt de persones té la necessitat de reunir-se per tal de crear un document (la Constitució), que estableix uns mínims per garantir la convivència i el respecte pels drets dels ciutadans.

A la tercera part de la sessió, es passa directament a analitzar les característiques d'un país democràtic. En aquesta part, es decideix treure la lectura que hi havia per establir les diferències entre democràcia i dictadura i es proposa una anàlisi per grups dels trets d'un país democràtic. Aquesta part del treball s'exposarà en uns cartells que es penjaran a la classe.

Sessió 2: "Com resollem allò que ens preocupa?"

L'objectiu d'aquesta sessió és analitzar què és necessari per dialogar de forma adequada amb la voluntat d'arribar a una entesa des d'on fer coses junts. Es proposa analitzar les situacions de diàleg dels infants a partir de l'anàlisi de la frase: "Per dialogar ens cal: escoltar, pensar i parlar."

La segona part de l'activitat consisteix a desenvolupar l'activitat d'una auca del diàleg,¹⁴³ ja treballada en el projecte inicial.

A continuació, a la tercera part de l'activitat, es presenta una proposta normativa per dialogar millor¹⁴⁴. En aquesta ocasió es proposa l'anàlisi d'uns rodolins i la reflexió de com dialoguem o conversem amb els companys. Es treu l'activitat que era un dilema¹⁴⁵ per posar en pràctica les recomanacions proposades. El que sí que es proposa amb aquesta finalitat és que els infants, en petits grups, elaborin una auca del diàleg. Aquest treball es pot exposar a la classe i es pot utilitzar en altres situacions. És més es demanarà als nens i les nenes que es fixin si quan dialoguen entre ells tenen en compte els elements més rellevants d'un bon diàleg.

Sessió 3: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

En aquesta sessió es vol donar a conèixer què és el Consell d'Infants, les seves funcions i activitats, la seva organització... Es manté la participació en la sessió d'algun representant de l'actual Consell perquè el presenti i respongui a les

¹⁴¹ Es treballa aquest tema mitjançant l'anàlisi de la fotografia de l'Ajuntament de Sant Feliu.

¹⁴² Grup de Recerca en Educació Moral (GREM). (1996) *Transversal. Programa d'Educació Moral 6-16*. Cicle superior, 2. Barcelona. Enciclopèdia Catalana, p. 104-105, 112.

¹⁴³ Grup de Recerca en Educació Moral (GREM). (1994) *Transversal. Programa d'Educació Moral 6-16*. Cicle mitjà, 2. Barcelona. Enciclopèdia Catalana, p. 32.

¹⁴⁴ Grup de Recerca en Educació Moral (GREM). (1994) *Transversal. Programa d'Educació Moral 6-16*. Cicle superior, 2. Barcelona. Enciclopèdia Catalana, p. 63.

¹⁴⁵ Puig, J. M.; Martín, X.; Escardibul, S. i Novella, A. (1997) *Com fomentar la participació a l'escola. Propostes d'activitats*. Barcelona. Graó, p. 144-145.

qüestions que puguin plantejar els infants. Es va dissenyar un material per poder anotar les preguntes que els agradaria formular als representants i prendre nota d'aquells aspectes que consideren rellevants. Per acabar, en esta sessió es proposa una activitat per reflexionar sobre el significat que els infants donen al terme "representant" i sobre les característiques que creuen que aquest ha de tenir. A partir d'aquesta anàlisi se'ls proposa que prenguin una decisió: ser candidat o no i, segons el que decideixin, que preparin un escrit per presentar-se com a candidats en el cas que així ho hagin decidit i, en el cas que no, que escriguin el que demanarien al seu representant.

Sessió 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

Aquesta sessió s'inicia amb la presentació pública de les candidatures i l'exposició per part dels que no es presenten dels aspectes que demanarien als seus companys. Una vegada tothom ha presentat el seu treball, es proposa una reflexió sobre com es fa l'elecció d'un representant i què és el que s'ha de tenir en compte. El debat té com a finalitat que, a partir de les aportacions dels nens i les nenes, s'introdueixin els conceptes procedimentals implicats en les eleccions democràtiques, per exemple: el tema del vot secret, la confidencialitat, el moment del recompte, la signatura de l'acta i el nomenament del representant.

La sessió i el projecte finalitza ressaltant, d'una banda el paper que tots i totes tenen per fer que la ciutat estigui més a l'altura dels infants i, de l'altra, la manera en què entre tots han d'ajudar el representant a desenvolupar la seva feina.

Una vegada vam redefinir la seqüència d'activitats que ens ajudarien a assolir els objectius i a treballar els continguts de cada sessió, l'equip central va considerar pràcticament finalitzada la primera part del procés de reelaboració del disseny.¹⁴⁶

Sessió d'anàlisi amb l'equip de monitors

La finalitat d'aquest treball conjunt era analitzar la proposta d'intervenció que calia desenvolupar a les aules i establir de manera participada els principis metodològics que caracteritzarien el projecte. Aquest primer espai de treball conjunt tenia lloc després de la reunió amb els tutors per presentar l'informe del projecte inicial i després de definir els elements més significatius per a la segona experiència.

¹⁴⁶ A partir d'aquest moment van començar les reunions de treball i d'anàlisi amb els altres agents implicats en el desenvolupament del projecte a l'aula: monitors i tutors.

L'experiència dels monitors ens va fer possible aprofundir en qüestions més vinculades a la dinàmica de l'aula, com ara:

- Aspectes motivacionals: sentit i significat del que treballem.
- Elements i moments significatius de les sessions a l'aula.
- Canvis de ritme (treball individual, treball en petit o gran grup, treball oral o escrit...).
- Opcionalitat i flexibilitat en les activitats.
- Necessitat d'ajustar-se als interessos i al ritme de cada grup classe.
- Complicitat i participació del mestre.

Un altre aspecte que vam treballar va ser l'instrument mitjançant el qual analitzàrem el desenvolupament de les sessions en cada un dels grups classe. Es tractava de pensar una eina per reflexionar sobre la pràctica i sobre els aspectes que havien anat sortint en la pròpia acció. També es va decidir que havia de ser una eina que permetés als monitors d'anar prenent nota dels temes, les qüestions o els exemples que havien sorgit en el grup classe i que eren significatius per als nens i les nenes. Aquest recurs els havia de possibilitar tenir memòria del que havia passat en la sessió anterior i recuperar-ho per donar continuïtat al treball del grup.

L'instrument de registre havia de ser significatiu per a l'equip de monitors i per això l'equip central considerava que els monitors havien de participar-ne en el disseny i la definició. Els tres monitors tenien experiència en registres i observacions des d'on poder definir i dissenyar una eina per recollir l'anàlisi de la intervenció a les aules i valorar-ne el conjunt i per recollir els aspectes que havien de facilitar la planificació de la sessió següent. El resultat del treball de l'equip de monitors va ser el següent:

Escola: Grup: Unitat: Col·laborador: Data:	Com ha estat el grup davant l'activitat?
Desenvolupament de la sessió (què s'ha fet i temporalització)	Com ha anat la sessió?
Temes que s'han tractat (posa "n" quan surten dels nens)	Com ha anat la meua intervenció?
Temes que han sortit a la part de la cloenda (quins temes o continguts els han quedat als infants)	Altres

Registre de seguiment dissenyat pels monitors.

En el treball deliberatiu, els monitors van anar concretant quins eren els aspectes que s'englobaven dins de cada apartat. Atesa la importància que des de l'equip central es donava al fet de treballar des dels temes que eren significatius per als nens i les nenes, es van voler recollir els continguts que els infants aportaven i es va acordar marcar-los amb una "n".

Els monitors consideraven que aquesta era una fórmula fàcil i poc costosa de fer, on era molt important ser clar i concís i, per tant, implicava un esforç d'anàlisi per identificar els elements més significatius de cada sessió. També es va consensuar que era necessari provar l'instrument i assegurar-nos que el registre complia els objectius amb què s'havia dissenyat.

L'equip central va valorar molt positivament aquesta primera sessió de treball. Es tractava d'un grup que tenia experiència en el camp de la intervenció a l'aula i el que vam fer va ser establir conjuntament quina seria l'estructura de la intervenció a l'aula. Això va ser possible perquè cadascun dels monitors havia treballat en el conjunt de la proposta d'intervenció i tenia molt present no només les temàtiques que s'havien de treballar sinó també el conjunt d'estratègies que s'havien de desenvolupar.

Presentació i revisió de la proposta amb el grup de tutors de cinquè

La finalitat d'aquest grup de treball deliberatiu amb els tutors sobre la concreció del projecte a l'aula era poder valorar l'adequació dels continguts i les activitats que es proposaven en cada una de les sessions. També preteníem apropar els tutors a la formació per a la participació dels nens i les nenes a partir de metodologies més participatives i dialògiques.

A la primera reunió que vam tenir amb els tutors ja els havíem comunicat que els que decidissin participar en aquest projecte serien convocats a una sessió de treball per analitzar l'adequació del redisseny del projecte per a aquesta segona experiència, que s'havia de desenvolupar a les aules de cinquè. Així, una vegada l'equip central va tenir la proposta del redisseny, perfilada prèviament amb el grup de monitors, va elaborar un document de treball per als tutors. Igual que en el projecte inicial, aquest document recollia les línies directrius del desenvolupament del projecte a l'aula (justificació, objectius, metodologia de treball...), però, a diferència de l'experiència anterior, l'actual proposta de sessions provenia de les transformacions introduïdes a partir de les valoracions que havien fet els agents i que s'havien consensuat en la reunió de presentació de l'informe i d'identificació dels elements significatius.

En aquesta reunió, hi van assistir un total de deu tutors, els tres membres de l'equip de monitors, el tècnic d'Educació i l'equip central, que va ser el responsable de conduir-la. Del grup de tutors, cal dir que hi havia una persona que ja havia participat en la primera edició del projecte.

A continuació presentarem el guió que l'equip central havia preparat per a la reunió. Val a dir que, tenint en compte que el grup de tutors havia rebut el document de treball amb antelació, la nostra intervenció havia de ser breu per afavorir l'espai d'anàlisi i de reflexió per tal de poder consensuar els elements de la intervenció.

- Benvinguda i presentació dels participants a la reunió.
- Objectiu de la reunió de treball.
- Finalitats del projecte.
- Metodologia de treball dins de l'aula.
- Espai de deliberació sobre la proposta de sessions:
 - Sessió 1: "La necessitat d'organitzar-nos."
 - Sessió 2: "Com resollem allò que ens preocupa."
 - Sessió 3: "El Consell d'Infants."
 - Sessió 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants."
- Elements del debat: continguts, objectius didàctics i activitats i orientacions didàctiques.
- Paper del tutor i del monitor.
- Calendari de les sessions.

Guió de treball per al grup analitzador de tutors de cinquè.

La sessió va començar agraint la participació dels tutors en el projecte i la seva assistència a la reunió. Tot seguit, vam emmarcar quina era la finalitat de la reunió: analitzar l'adequació de les sessions i ajustar-ne els aspectes que es consideressin oportuns. Ens vam presentar i vam convidar els monitors a presentar-se, tot destacant la seva formació en valors i la seva experiència en el treball a les aules. A continuació, els tutors es van presentar. Consideràvem que aquest era un moment significatiu perquè els tutors i els monitors es coneguessin i es reconeguessin com a parts integrants del projecte, en què tots dos col·lectius haurien de treballar conjuntament dins de l'aula.

Un cop fetes les presentacions i oberta la presentació del projecte fent referència a la documentació enviada, alguns dels tutors ens van comentar que no havien rebut cap material, ni cap document i alguns dels que l'havien rebut la documentació ens van fer saber que no l'havien tinguda amb prou antelació.

A continuació recollirem algunes de les consideracions producte de la reflexió conjunta en el marc d'aquest grup de treball deliberatiu sobre els objectius, els continguts i les activitats:

- *Interès per presentar altres models d'organització política*

A la primera sessió es presentava la democràcia com un model d'organització política. Una tutora va considerar que seria convenient presentar altres formes d'organització política. Altres tutors van assenyalar que es presentava aquell model perquè era proper als infants i regia el país on vivien. L'equip central va assenyalar que la finalitat de la sessió era treballar la necessitat d'organitzar-se i treballar alguns dels valors de la democràcia (participació, llibertat d'expressió...) i, en cap moment, treballar les organitzacions polítiques. La resta dels tutors no coincidia amb aquesta aportació. Es va acordar amb la tutora que havia fet l'aportació que, si ho creia convenient, en el seu grup es podia fer aquesta aportació dins del conjunt d'activitats; només calia que ho acordés amb el monitor per ajustar els temps planificats.

- *Duplicitat possible entre els continguts de la primera sessió i els que es treballen a l'àrea de Coneixement del Medi*

El concepte de democràcia i el de Constitució són continguts conceptuals treballats en la proposta curricular de cinquè i sisè de Primària. Es considerava que el treball que es proposava al voltant del terme "democràcia" era des de la perspectiva dels valors i del compromís per a una convivència. Però potser el terme "Constitució" era excessiu; era millor esperar que s'abordés des de l'àrea curricular.

L'equip central va plantejar la possibilitat de modificar el text on apareixia aquest terme per atendre la petició dels tutors, però no es va considerar necessari i es va desestimar aquesta correcció. Es va acordar que en la sessió de preparació amb els monitors es tindria en compte aquest aspecte perquè en el desenvolupament de la sessió tingués poca presència.

- *Proposta per visualitzar les condicions d'un bon diàleg*

La tutora que tenia l'experiència de la primera edició del projecte va suggerir que s'incorporés alguna activitat perquè els nens i les nenes poguessin adonar-se de com portar a la pràctica "expressar-se amb claretat i obertament" i "escoltar amb atenció" i, sobretot, per poder acabar d'entendre què vol dir "diàleg". La tutora va suggerir fer petites representacions. L'equip central va recollir la idea i va apuntar la possibilitat d'incorporar petits diàlegs per analitzar si es complien les condicions analitzades.¹⁴⁷ No tots els participants ho veien possible i, per tant, es va proposar la possibilitat de recollir l'activitat i que cada tutor decidís si aplicar-la o no.

¹⁴⁷ L'activitat consistia a fer tres diàlegs en grups de tres. A continuació, per parelles, llegien un diàleg de dos minuts i el tercer infant feia d'observador per identificar si les condicions treballades que es complien o no. Puig, J. M. (1992). *Aprendre a dialogar*. Madrid: Fundación Infancia y Aprendizaje.

Al final d'aquest breu debat, l'equip central va presentar una de les qüestions que no havia pogut resoldre. Es tractava de com veien la possibilitat d'incorporar a la sessió 2 una activitat complementària, fora del temps destinat a la sessió, en la qual els nens i les nenes elaboressin la seva auca del diàleg. Es va considerar que era un recurs que, en cas de voler-se portar a terme, es podia fer igualment i que no calia que fos present en el material de l'alumne, però sí que es mantingués en les orientacions dels tutors. Va semblar que era una bona alternativa perquè permetia la concreció dels aprenentatges en el si del grup i es podia penjar a la classe.

▪ *Aportació de material per presentar al Consell d'Infants*

En relació amb la proposta que es feia a la tercera sessió, una mestra va reflexionar sobre la possibilitat d'afegir alguna documentació que permetés als nens i les nenes de cinquè fer-se una idea del Consell abans que alguns dels actuals representants en fessin la presentació. També considerava que permetia els tutors de poder donar suport als infants que feien la presentació i estar informats del treball del Consell. Aquest aspecte es va valorar com a molt oportú i es va considerar que podia ser molt útil.¹⁴⁸ Per tant, vam proposar introduir la memòria d'activitats del Consell i un escrit dels infants destacant-ne les accions principals.

▪ *Influència de l'elecció del representant, però també del compromís i la participació de tots els infants*

En el moment en què vam presentar els continguts i les activitats de l'última sessió, alguns dels participants recordaven el que els havien dit els companys que havien participat en l'anterior edició i com havia estat de significatiu per als nens i les nenes el fet de considerar que havien fet una cosa d'adults. L'equip central vam aprofitar per ressaltar que en l'edició anterior havíem recollit valoracions dels infants que manifestaven que no els havia agradat la sessió perquè no havien estat escollits o no havia sortit la persona que esperaven. Crèiem important reforçar la idea que, tot i que només un infant serà l'elegit per anar al Consell, la resta dels nens i les nenes poden participar igualment en la ciutat fent arribar les seves opinions i els seus suggeriments. També vam ressaltar la importància de facilitar un espai dins l'aula perquè el Consell pogués anar-hi una vegada al mes, perquè els representants informessin els companys, perquè recollissin les opinions dels altres infants i perquè, en alguna ocasió, poguessin fer alguna consulta al grup classe.

Globalment, es va reconèixer el valor de les aportacions i com, a partir d'aquestes, s'introduïrien els canvis suggerits.

¹⁴⁸ Es podien lliurar alguns dels documents que es van presentar en l'Audiència Pública del curs 1998-1999.

A continuació descriurem amb detall altres aspectes que van sorgir en aquesta sessió de treball. Atès l'interès pràctic que poden tenir, reproduïrem un fragment de l'informe final.

Una vegada s'havia acabat l'anàlisi de les sessions, una persona va demanar si era imprescindible que el tutor fos present durant el desenvolupament de les sessions i per què en aquesta edició¹⁴⁹ del projecte era necessària la presència del mestre a la classe. La tècnica del Programa d'Infància va respondre-la, assenyalant el paper tan rellevant que tenia el mestre en aquest projecte i deixant clar que en l'edició del curs 1997-1998 la filosofia de treball era una altra, on la figura de l'adult, i en concret la del mestre, era concebuda d'una altra manera.

Alguns dels tutors presents van recordar les dificultats que hi va haver en aquella ocasió i vam valorar l'oportunitat que se'ls oferia per donar més sentit a tot el projecte. L'equip central vam explicitar com havíem imaginat la relació tutor i monitor i vam dir que, després, cadascú podia implicar-se en el desenvolupament de les sessions a l'aula com cregués convenient. Pel que fa a la implicació, l'equip central vam comentar que hi havia un mínim: ser-hi present, i un màxim: portar les sessions conjuntament amb el monitor.

Finalment, vam voler fer una especial referència a un element que les valoracions dels nens i les nenes de l'anterior edició ens havien fet pensar. Es tractava de la importància que tenia com es presentava el projecte als alumnes per tal d'evitar transmetre'n una informació equívoca o poc ajustada que confongués els infants. Els vam demanar que, abans d'arribar i d'iniciar les activitats a l'aula, fessin al grup classe una petita presentació o, com a mínim, parlessin del treball que farien. També se'ls va demanar que en aquesta segona experiència, i a partir del que es va parlar en la reunió de devolució, el tema dels drets dels infants el treballarien els tutors quan ho creguessin oportú (des de l'equip central els suggeríem que ho fessin abans de la primera sessió). Per desenvolupar aquesta sessió els vam facilitar recursos.¹⁵⁰

Per acabar, vam passar un quadre perquè els tutors ens proposessin l'horari que els anava millor per incorporar les sessions a la dinàmica de l'aula. En aquesta ocasió es va tornar a sentir una veu de protesta perquè es respectés l'horari, ja que tenien poques hores i que si, a sobre, havien de fer canvis d'horaris, no els anava bé. Vam manifestar la voluntat de fer una proposta el màxim d'ajustada a la que ells ens proposarien. Vam acordar amb les mestres, per qüestions organitzatives i de funcionament del Consell d'Infants, que calia desenvolupar les activitats a les aules durant el mes de novembre, ja que el Consell s'havia de constituir abans de marxar de vacances de Nadal per tal de començar a treballar al gener.

També se'ls va comentar que a la meitat de les sessions rebrien una trucada per concretar una petita trobada per tal de valorar com s'estava desenvolupant el projecte i que, al final del projecte, els demanariem que emplenessin un breu qüestionari.

En acabar la reunió, dues mestres d'una escola concertada de caràcter religiós, van agrair la presentació del treball i la feina que s'havia fet, però ens van comunicar que no participarien en el projecte perquè consideraven que molts dels seus continguts elles ja els treballaven.

Fragment de l'informe del projecte "La participació dels infants a la ciutat", curs 1999-2000, p. 30.

¹⁴⁹ En la primera edició (curs 1997-1998) va ser l'ONG DNI la responsable del desenvolupament del projecte. Aquesta organització considerava imprescindible que els adults (mestres) no fossin presents en les sessions per tal de deixar més llibertat d'expressió als nens i les nenes.

¹⁵⁰ Per una banda, uns pòsters del Sindic de Greuges on hi havia la Convenció dels Drets dels Infants i, per l'altra, una carpeta Akwa per a cada alumne.

La valoració que l'equip central vam fer de la trobada, i que vam compartir amb l'equip de monitors al final de la sessió, era positiva perquè havíem pogut treballar "conjuntament" el desenvolupament de les sessions a les aules i les dinàmiques que implicaven cada una de les activitats que es portarien a terme. I, a més, es van poder ajustar alguns dels aspectes de les sessions i de les activitats del llibre de l'alumne que van sortir de les consideracions dels mestres. Però, al mateix temps, hi havia un cert desencís i desànim, pels aspectes següents:

- La documentació no havia arribat a temps, tot i que s'havia fet l'esforç perquè així fos.
- L'índex de participació per part dels mestres va ser baix. Al principi de la sessió, hi van haver molts silencis i es van haver d'introduir moltes preguntes reflexives per convidar a la participació. Les aportacions rebudes van venir sempre de quatre o cinc persones, la resta dels convocats assentia.
- La intervenció de la mestra que qüestionava la presència del tutor durant el desenvolupament de la sessió havia originat un moment tens, tot i que cabdal, ja que s'havien reforçat les idees força sobre la responsabilitat compartida entre tutors i monitors dins del projecte.
- En el moment de conèixer els dies que els anirien bé per fer les sessions a l'aula, va ser difícil que ens concretessin més d'una possibilitat per poder proposar el calendari. Hi havia poca disposició a facilitar altres alternatives.

Aquestes reflexions ens van fer pensar que la implicació dels tutors podia ser desigual i que els monitors tindrien un paper important a l'hora d'aproximar-los i implicar-los a les sessions. També ens vam adonar que hi havia tutors que treballaven molt a prop de la proposta que es feia en el projecte.

Amb aquesta reunió, vam finalitzar la segona fase, en què havíem aconseguit tenir una proposta de sessions analitzada i concretada amb els principals agents implicats. El procés seguit després d'haver recollit les transformacions suggerides pels participants en la primera experiència, de la proposta redisseny de les sessions per part de l'equip central, de la presentació i anàlisi amb l'equip de monitors i, finalment, la sessió deliberativa amb el grup de tutors, ens van donar una proposta revisada i ajustada pels diferents agents implicats. Però també ens van donar l'oportunitat de reflexionar sobre com potenciar la participació dels infants mitjançant metodologies reflexives, dialògiques, sensibilitzadores i actives incorporades en un conjunt d'activitats i propostes de reflexió, de diàleg i d'acció.

3.2.3 INTERVENCIÓ EDUCATIVA A LES AULES I ANÀLISI AMB ELS AGENTS IMPLICATS

En aquesta segona edició, el projecte es va portar a terme en 11 grups classe i hi van participar un total de 249 nens i nenes.¹⁵¹

En aquesta edició, es va editar un llibret per als nens i les nenes de cinquè amb les activitats de cada sessió. Un membre de l'equip central va fer el seguiment de la seva distribució i va assegurar-se, trucant a l'equip directiu de cada centre, que el material havia arribat.

El desenvolupament de les sessions a les 11e aules es va produir sense cap dificultat ni contratemps. Igual que en l'anterior edició, amb el Consell d'Infants es va organitzar la seva participació a la tercera sessió, en què els representats, acompanyats d'una de les dinamitzadores, presentarien el funcionament del Consell i els temes que treballa. També, per a l'última sessió, es va gestionar que a cada centre hi hagués una urna electoral per poder fer la votació del representant.

A continuació, per explicar el que va passar en aquestes quatre sessions, cal que ens remetem a les accions que es van fer amb els agents implicats directament en les sessions. Aquestes accions van ser:

- Grup de treball deliberatiu amb l'equip de monitors que va desenvolupar les sessions a l'aula.
- Entrevista de seguiment amb els tutors de cinquè.

Grup de treball deliberatiu amb l'equip de monitors que va desenvolupar les sessions a l'aula

La finalitat d'aquestes sessions de grup, igual que en el projecte inicial, era afavorir l'intercanvi entre els monitors a partir de la reflexió sobre l'acció, donant-se suport per assolir els reptes de les sessions i creant un espai per a la valoració i planificació de la intervenció.

¹⁵¹ S'ha de dir que en aquesta ocasió es va incorporar un centre privat de doble línia i que una de les escoles públiques que era de doble línia va passar a tenir només un grup de cinquè.

A partir de l'experiència del desenvolupament del projecte inicial, l'equip central va voler sensibilitzar els monitors perquè treballessin tenint en compte els interessos i les motivacions dels nens i les nenes a l'hora de desenvolupar els continguts de les sessions. S'havia de treballar des de les seves experiències properes i significatives, afavorint la transferència dels continguts a la vida quotidiana dels infants.

El treball amb l'equip de monitors s'havia iniciat a la fase anterior i, des de llavors, havien participat en dues sessions de treball intern i en dues reunions amb l'equip de tutors. A partir d'aquests espais de treball conjunt s'havia afavorit el coneixement mutu, el coneixement del context educatiu i l'anàlisi dels eixos teoricopràctics que fonamentaven el projecte.

Aquesta experiència prèvia feia que els monitors tinguessin elements de referència per poder-se endinsar en la planificació conjunta de cada una de les sessions i per analitzar la pròpia pràctica per tal d'ajustar les intervencions següents.

Les sessions del grup de treball deliberatiu van ser quatre, que es van desenvolupar entre setmana i tenien una durada d'una hora. La dinàmica de les sessions era la següent: els monitors presentaven com havia anat la sessió, fèiem una valoració dels aspectes que havien sorgit en cada un dels grups i expressàvem les consideracions que s'havien de tenir en compte per als grups que encara no havien fet aquella sessió. Tot seguit, presentàvem i planificàvem la sessió següent, analitzant la proposta i ajustant-la a partir dels elements aportats en la primera part quant als interessos i ritmes de cada grup classe. Al requadre següent hi ha el guió de les sessions de treball deliberatiu amb els monitors:

- *Valoració de la sessió realitzada a l'aula*

- Anàlisi de l'activitat: continguts treballats, aspectes motivacionals...
- Dinàmica de l'aula i treball dels alumnes: adequació i ajustament.
- Paper del monitor i del mestre.

- *Preparació o repàs de la propera sessió*

Parant atenció en les parts de les sessions, en els continguts que es pretenien treballar, així com en la dinàmica de treball que s'havia de garantir. I, a més, presentant diferents alternatives de les activitats d'acord amb la situació del grup.

Guió orientatiu de les sessions de treball deliberatiu de l'equip de monitors.

A continuació descriurem amb més detall els aspectes més significatius que es van abordar en les diferents reunions del grup de treball deliberatiu amb els monitors.

▪ *Presentació i desenvolupament de la primera sessió*

Aquesta reunió es va centrar en els aspectes de referència del primer dia del projecte a les aules. Havíem acordat amb els tutors que farien la presentació del projecte als nens i les nenes i, per tant, els monitors només havien de fer-hi una mica

de referència i potenciar la idea que, per a la ciutat de Sant Feliu, la veu dels infants era important; per això es demanava la seva participació en espais com el Consell d'Infants. També es va recordar que s'havia de fer referència al fet que treballariem els drets dels infants i que ja els coneixen: s'havia de garantir que havien sentit a parlar i que coneixien mínimament els drets civils. A continuació, es va acordar que farien una presentació personal i explicarien molt breument el que era important per treballar en aquestes sessions (escoltar, respectar els torns de paraula, opinar, pensar i participar).

Tot seguit, presentarien el llibret com el material de treball on anirien prenent nota de les coses que farien. La portada tenia un espai en blanc per fer un dibuix que tingués a veure amb la seva ciutat o amb algun aspecte relacionat amb la participació dels infants.

Quant al desenvolupament dels continguts d'aquesta sessió, "La necessitat d'organitzar-nos", ens basàvem en les orientacions didàctiques. Entre els aspectes que vam destacar, ressaltem:

- Treballar a partir de la fotografia de l'Ajuntament de Sant Feliu, la qual introduïa la sessió.
- Relacionar l'anàlisi de l'espai on es gestiona la ciutat amb els continguts de la història d'un grup de persones que s'han d'organitzar per conviure.
- Analitzar les característiques d'un país democràtic.

Vam recordar les consideracions que els tutors van fer en relació amb el concepte de Constitució i vam acordar no fer-hi gaire referència. A més, calia potenciar que els nens i les nenes poguessin abordar els continguts des d'exemples propers.

La part final de la primera reunió va consistir a localitzar les escoles en un mapa perquè les dues monitores noves hi sabessin arribar.

▪ *Anàlisi de la primera sessió i planificació de la segona sessió*

La segona reunió deliberativa va suposar una reflexió conjunta dels elements que havien estat presents en la primera sessió i que n'havien afavorit o dificultat el desenvolupament. El primer aspecte que vam analitzar va ser el fet que els tutors no esperaven l'inici del projecte aquella setmana. L'equip central va fer l'anàlisi de la situació i va demanar disculpes ja que vam considerar que havia estat un problema d'organització, tal com hem argumentat a l'inici d'aquesta fase. Vam recollir l'observació dels monitors segons els quals hauria estat necessari una confirmació i un recordatori de les dates en què es desenvoluparia el projecte. Hi van haver dos aspectes més que també van dificultar l'inici de les sessions a l'aula: d'una banda, els tutors no havien presentat el llibret de treball als nens i les nenes i, de l'altra, en

molts centres no se sabia on era. Els monitors manifestaven que finalment havien estat ells qui havien hagut de fer aquesta presentació i això sí que havia estat un descuit dels tutors, ja que havien tingut temps de fer-la. Deixant de banda aquesta entrada, els monitors consideraven que els nens i les nenes escoltaven amb molta atenció, que els havia agradat que els donessin el llibret i que van participar.

El fet que fossin ells els que van presentar el projecte va fer que no els quedés gaire temps per desenvolupar la segona proposta d'activitat de la sessió i, en alguns casos, en comptes de fer-la escrita, la van fer oral i en gran grup.

Aprofitant els elements de reflexió que anaven sortint, vam analitzar com els havia anat l'ús del registre, com a eina per pensar sobre el desenvolupament de la sessió. Després de valorar la primera sessió a l'aula, vam veure que hi havia petites dificultats per diferenciar els aspectes que s'havien de considerar en els apartats següents: "Com ha estat el grup davant l'activitat?", "Com ha anat la sessió?" i "Com ha anat la meva intervenció?" Realment la dificultat estava en el fet que les qüestions feien referència a tres àmbits mútuament relacionats (el grup d'alumnes, la sessió —tot el conjunt— i el monitor) i no es podien explicar sense tenir en compte els altres. Considerem que els processos d'ensenyança i aprenentatge s'han d'analitzar de forma global, sense es pugui separar cada agent, ja que la seva acció està condicionada pels altres aspectes que també hi intervenen. Aquesta consideració hauríem de tenir-la present per a una altra edició.

La segona part de la reunió deliberativa la vam destinar a planificar la sessió següent. Es van repartir les fotocòpies de les auques buides perquè les fessin arribar als tutors, tal com havíem acordat a la reunió. També vam parar atenció a la proposta de fer l'activitat dels petits diàlegs per reflexionar sobre els elements que hi apareixen i els que no. Era interessant, una vegada finalitzats aquests diàlegs, obrir un espai de reflexió conjunta per reforçar-ne la interiorització.

▪ *Seguiment del funcionament en els grups i planificació de la presentació del Consell d'Infants*

Amb aquesta tercera sessió entràvem a la meitat del procés de les sessions. Era un bon moment per poder analitzar alguns dels elements de la posada en pràctica. A més, aquest fet coincidia amb que el fet que l'equip central iniciàvem les entrevistes amb els tutors i volíem tenir el major nombre de referents possibles per introduir-los en l'espai d'anàlisi.

El grup de monitors assenyalaven que hi havia moltes diferències entre els grups, que hi havia ocasions en què una mateixa proposta a vegades durava cinc minuts i en un altre grup, 15. També assenyalaven que hi havia algun grup que no tenia el costum de treballar en petits grups i costava una mica que s'organitzessin i que

realment treballessin. Per tant, en tots els grups no es podien fer totes les activitats i, a vegades, s'optava per estratègies diferents. En aquesta ocasió, des de l'equip central vam assenyalar que l'important eren els processos de treball. Entenim que es podien treballar exactament els mateixos continguts mitjançant propostes diferents, ja que la diversitat dels grups i les necessitats d'aquests així ho requerien.

També hi va haver una anàlisi del paper dels tutors. Els monitors coincidien a assenyalar que en molt poques ocasions participaven aportant continguts o elements de referència, més aviat estaven a l'aula per controlar el grup. Hi havia algun cas en què es manifestava que la tutora encara no hi havia estat tota la sessió seguida i algun altre, en què el tutor hi era, però corregia treballs o llegia.

En relació amb el desenvolupament de la sessió del diàleg, l'auca havia funcionat bé i havia permès introduir les reflexions al voltant de les condicions d'un bon diàleg. Es va valorar positivament la introducció dels diàlegs ja que als infants els havien agradat molt, però hi havia dues dificultats: una era que els diàlegs finalitzaven molt de pressa, perquè es posaven d'acord molt ràpid i gairebé no hi pensaven; i segona, els costava trobar tres temes diferents per parlar-ne.

La preparació de la tercera sessió va consistir a presentar, per part de la tècnica del Programa d'Infància, com havien preparat amb el Consell d'Infants la intervenció a les classes.¹⁵² Ens va repartir un paper que era el guió que els representants del Consell portarien per a l'exposició. També va presentar la memòria del Consell del curs 1998-1999 i va donar detalls d'altres accions que el Consell havia desenvolupat des de llavors. També va explicar alguns fets significatius del Consell per si calia que els monitors donessin suport als representants. Estava previst que en aquesta tercera sessió, durant la intervenció del Consell, hi hagués una de les persones adultes que dinamitzava el Consell per donar suport al representant.

Per acabar, vam recordar l'important que era deixar un temps perquè els infants de cinquè poguessin fer preguntes, així com recordar-los que havien de pensar si volien presentar-se com a candidats o no i les feines que havien de fer: preparar una candidatura o analitzar que demanarien al seu representant.

- *Anàlisi de la tercera sessió, planificació del procés d'elecció del representant i tancament del projecte*

En relació amb la valoració de la sessió 3, per als nens i les nenes de cinquè, la intervenció del Consell d'Infants va ser molt interessant i significativa. S'ha

¹⁵² En aquesta segona experiència, la sessió de preparació amb el Consell d'Infants es va portar a terme amb els dinamitzadors que acompanyaven el grup (una persona de l'equip central i un tècnic del Programa d'Infància). Es va desenvolupar de forma participativa i reflexiva i, fruit del treball del grup, es va elaborar un guió que orientaria la intervenció dels representants del Consell a les classes de cinquè.

d'assenyalar que en algunes aules la presentació per part dels representants va funcionar millor que en altres, ja que vam trobar moltes dificultats per aconseguir que a cada aula hi anés algun representant¹⁵³ (en alguna sessió va ser necessària l'exposició per part d'un adult, cosa que va fer perdre una mica el potencial de la sessió).

Els nens i les nenes de cinquè estaven molt interessats per aquest espai, del qual gairebé no havien sentit a parlar, i van escoltar amb molta atenció. En el torn de preguntes, hi va haver força participació, encara que també va dependre de com havia anat la intervenció dels representants. Se'ls va demanar que aquells que volien presentar-se com a representants havien de preparar un petita candidatura i els altres havien de pensar quines eren les característiques d'un bon candidat. Els monitors van assenyalar que va ser necessari explicar què era una candidatura, ja que la gran majoria no ho sabien. Vam proposar que, en cas que els infants no portessin l'escrit preparat de casa, es podia deixar una estona perquè el preparessin allà mateix.

Finalment, vam repassar els elements que eren més rellevants de l'última sessió i vam repartir les paperetes dels vots i el document per poder aixecar l'acta de la votació. També vam destacar que era important poder tancar la sessió agraint la seva participació, recordant que tot i que un nen o una nena serà el representant, tots podran col·laborar amb el Consell i ajudar-lo a fer la feina, ja que els informarà i li hauran de fer arribar els seus suggeriments i les seves propostes.

Es van repartir els qüestionaris que havien de donar als mestres perquè els nens i les nenes poguessin valorar el desenvolupament del projecte a les aules.

Per acabar aquesta anàlisi dels espais deliberatius, voldríem afegir algunes posicions sobre els procediments i els registres. Una de les persones de l'equip central va poder fer l'observació dels monitors en el desenvolupament de la tercera sessió. La valoració que en va fer era la següent: havia notat una diferència qualitativa en la intervenció de les monitores, ja que s'havia adonat del domini que tenien dels continguts que es treballaven més enllà dels establerts en el projecte. Havia palesat com la dinàmica de les monitores era més propera i incloïa els nens i les nenes, i s'havia sorprès de com incorporaven les aportacions dels infants a les activitats i com afavorien la participació i el diàleg dins del grup. També va identificar alguns grups on realment era difícil poder treballar i va recollir algunes valoracions dels tutors molt positives en relació amb la intervenció.

¹⁵³ Va coincidir amb època d'exàmens i, en aquells moments, el Consell d'Infants estava constituït per la meitat dels seus integrants, que, a més, s'hi acabaven d'incorporar.

El registre d'observació ha estat una eina que ha afavorit el treball del grup de treball deliberatiu. En efecte, afavoria que els monitors, quan finalitzaven les sessions, reflexionessin sobre com havia anat i quins serien els elements que havien de tenir presents per a la sessió següent amb el grup. Aquest fet implicava que en el moment de la sessió conjunta els monitors tenien una primera aproximació del que consideraven que havia estat la sessió i, en el moment de l'anàlisi conjunta, hi havia un intercanvi d'elements presents en l'acció educativa molt interessant i ajustada al seu desenvolupament.

L'equip central valorava positivament l'ús que es feia d'aquesta eina i considerava que havia estat útil, ja que després de la primera sessió, els mateixos monitors volien reajustar-la perquè encara fos més significativa i útil. Els monitors ens informaven que el registre també era un recurs interessant per llegir-lo abans d'entrar a la sessió del grup, ja que els aportava elements de referència sorgits en els espais d'intercanvi amb els nens i les nenes del grup classe i donava continuïtat a les sessions.

En aquest grup de treball deliberatiu vam notar diferències quant a la implicació i el grau d'anàlisi de la pròpia pràctica entre els membres de l'equip i aquells que provenien del GREM i el monitor que ja havia participat en l'experiència anterior.

En resum, els monitors van valorar aquest grup de deliberació com un espai de referència per:

- Compartir els elements de la pràctica.
- Planificar i ajustar l'acció.
- Consensuar les estratègies educatives.
- Establir els mínims i definir els màxims que es pretenien en el desenvolupament de la sessió.
- Resoldre algunes de les dificultats de forma conjunta, per adonar-se que algunes eren comunes.
- Manifestar algunes actituds dels tutors.

Entrevista de seguiment amb els tutors de cinquè

La finalitat d'aquesta entrevista era poder tenir elements de reflexió sobre els continguts i el desenvolupament de les sessions a l'aula des de la perspectiva de cada tutor de forma individualitzada. A diferència del projecte inicial, partíem d'elements experimentats i d'altres que havíem consensuat amb els tutors i monitors. Aquest era el

moment d'analitzar per a cada un dels grups com s'estava desenvolupant el projecte. També volíem conèixer quina valoració feien els tutors de la intervenció dels monitors.

Les entrevistes pretenien obrir un espai reflexiu i d'implicació per als tutors en el conjunt del projecte. Volem recordar que un dels reptes del projecte era promoure la participació en els grups classe i oferir referents als tutors per incorporar activitats on la veu dels nens i les nenes tingués un major protagonisme.¹⁵⁴

- Què et sembla el conjunt d'activitats i els temes tractats en el projecte?
 - Continguts tractats.
 - Activitats i dinàmica.
 - Recursos i materials.
 - Aspectes organitzatius i temps.
- Què destacaries de la intervenció de la monitora o del monitor?
- Quina creus que ha estat la inferència en la vida quotidiana dels aspectes treballats en les activitats?
- Aspectes que cal millorar o canviar.
- Com et trobes participant en l'activitat?
- Altres informacions relacionades amb el projecte:
 - Funcionament de la sessió 3 (participació dels actuals representants del Consell d'Infants) i de la sessió 4 (dia de la votació, l'urna, possible incompatibilitat de les funcions del delegat i del representant al Consell d'Infants).
 - Importància de destinar un espai perquè el representant i els seus companys puguin trobar-se per intercanviar informació i perquè la participació i la implicació dels nens i les nenes en el projecte educatiu de la ciutat siguin de debò i vagin més enllà dels qui han estat escollits.
 - Instruments de valoració: mestre i alumne.
 - Reunió final per analitzar en conjunt com ha anat el projecte i presentar-ne un petit informe que discutirem tots plegats.

Guió de l'entrevista semiestructurada als tutors que participaven en el projecte.

A continuació, presentarem les idees i consideracions més significatives que van sorgir en aquest espai d'entrevista semiestructurada sobre el desenvolupament de les sessions del projecte.

▪ *Adequació del projecte*

Els tutors valoren positivament el projecte, consideren que s'està fent d'una forma adequada. Els objectius que es pretenen amb les quatre sessions són adequats.

¹⁵⁴ Les trobades es van fer al migdia a les escoles i duraven uns 20-30 minuts. En el moment de l'entrevista, la majoria dels grups ja havien desenvolupat tres sessions del projecte; en un cas només s'havien fet les dues primeres sessions i en dos casos, quan ja s'havia acabat el projecte, a causa de les dificultats per poder concretar un dia per trobar-nos amb el tutor.

Destaquen que fa reflexionar els nens i les nenes i que s'adonin del valor de la participació, encara que en alguna ocasió s'ha d'incidir perquè alguns no segueixen les propostes d'anàlisi.

- *Percepció de satisfacció dels nens i les nenes*

Els tutors manifesten que els nens i les nenes s'ho prenen molt seriosament, que els agrada, que estan contents i que han viscut el projecte molt de prop. Els ha suposat una novetat i fins i tot algun mestre assenyala que a la fila en sent a parlar.

- *Continguts adequats però lluny de la realitat dels nens i les nenes*

Proposen incorporar activitats més vivencials i experimentals. Alguns tutors assenyalen que cal apropar el llenguatge que s'utilitza a les sessions. Dos tutors consideren que quan es treballava el tema dels drets dels infants anava millor, hi havia més lligam. També opinen que hi ha molts continguts per treballar i poc temps per fer-ho.

- *Es necessita anar alternant la dinàmica de treball*

Els tutors consideren que hi ha molt de treball oral i s'escriu poc i que hi ha massa estona de treball en gran grup, sense deixar massa temps per al treball en petit grup. Caldria incorporar més canvis de ritme i alternar les estones d'anàlisi en gran grup amb alguna altra dinàmica o activitat. Depenent dels grups, hi ha tutors que valoren les estones de treball en petit grup com a positives perquè afavoreixen l'intercanvi i la cooperació i d'altres opinen que dificulten el treball perquè es genera massa soroll i hi havia desgavell a la classe.

- *Duració de les sessions*

En relació amb aquest aspecte, en les opinions dels tutors, hi ha dos posicions: uns consideren que el temps és correcte i uns altres que amb una hora n'hi hauria prou. Un tutor diu: "S'ho passen bé. Si les sessions fossin més curtes, serien insuficients." Potser a l'hora que es fa, els nens i les nenes estan cansats i costa una mica treballar.

- *Els continguts tenen relació amb la tutoria*

Hi ha alguns tutors que coincideixen a assenyalar que el material de treball els és massa familiar perquè coincideix amb el material de l'espai de tutoria. Hi ha una

persona que valora aquest fet com a positiu, perquè els ha permès reforçar i complementar el treball que fan a l'hora de les tutories. Aquesta persona posa com a exemple els continguts en relació amb el diàleg, ja que li han servit bastant.

- *L'elecció del representant té massa presència*

Algunes mestres expressen que els infants estan massa obsessionats per qui serà el representant, que només esperen la votació. La tutora que tenia experiència en el projecte anterior considera que en aquesta ocasió l'única motivació era escollir un representant i, en l'altra edició, cada sessió tenia la seva motivació.

- *El llibret per treballar, més atractiu i suggeridor*

Als nens i a les nenes els ha agradat tenir un recurs que serà per a ells. La majoria dels mestres consideren que s'ha de millorar, perquè troben que és una mica seriós, poc atractiu, massa fred, "ensopit" i li falta una mica de color. Consideren que no se li treu tot el partit que se li podria treure.

- *Participació de l'equip de tutors a les sessions*

Consideren que està bé que una persona de fora pugui treballar aquests temes; per als infants dóna més valor al projecte. Algun tutor assenyala que deixava fer al monitor i, en cas que necessités una mica d'ajuda per controlar el grup, llavors intervenia per donar un toc d'atenció als infants. Algú opina que és un projecte que els ha vingut una mica de nou. Hi ha una persona que considera que se'ls demana massa hores (entre hores lectives, reunions, trobades i valoracions).

- *El treball dels monitors*

Els tutors coincideixen a valorar que els monitors estableixen bona relació amb els infants i que la seva intervenció és positiva. Reconeixen que el fet de ser només quatre sessions dificulta trobar el punt per connectar amb els nens i les nenes i per ajustar-se a la situació de l'aula.

En finalitzar l'entrevista, se'ls va lliurar el qüestionari de valoració per tal que, quan acabessin totes les sessions a l'aula, l'emplenessin i ens el facin arribar a l'Àrea d'Educació. Sobretot se'ls va remarcar que no deixessin passar gaire temps abans d'emplenar-los. També se'ls va presentar els fulls de valoracions dels nens i les nenes i se'ls va dir que els monitors, en l'última sessió, els els donarien.

Després de fer les entrevistes i valorar el contingut d'aquestes, l'equip central vam considerar que, tot i que el grup de tutors es manifestava globalment satisfet amb el desenvolupament del projecte i valorava la seva adequació en relació amb els seus objectius, hi havia aspectes que necessitaven ser revisats, ja que les consideracions manifestades pels tutors en les entrevistes així ens ho demostraven. La intenció era esperar a tenir les valoracions finals de tots els agents per poder identificar els punts febles que calia millorar i els aspectes que anaven per bon camí. A més, calia prestar atenció als espais de deliberació que paral·lelament teníem amb l'equip de monitors, ja que ens oferien elements del procés que, de vegades, eren coincidents amb els dels tutors.

Les entrevistes es van desenvolupar amb normalitat i cordialitat, exceptuant el cas d'un incident amb una tutora. Aquesta havia estat molt crítica a la reunió amb el tutors i a les sessions de l'aula no hi havia estat. Per mostrar l'incident, i posteriorment mostrar la valoració que vam fer d'aquell fet, reproduïrem un fragment de l'informe que es va fer de la segona experiència del projecte:

Abans de finalitzar aquest apartat, cal esmentar un incident que va tenir lloc en una de les entrevistes amb els mestres. Va ser la primera persona amb qui es va contactar telefònicament¹⁵⁵ per concretar la cita i l'última a qui es va poder entrevistar. De forma molt sintètica intentaré expressar alguns dels aspectes que va manifestar, no són literals:

- Primerament, davant de la meua demanda de com havien anat les sessions o quina opinió tenia ella sobre el conjunt del projecte, va dir: "què era el que jo volia sentir, si el que ella pensava realment o només coses maques". Ella considerava que trobades com aquelles no tenien gaire sentit ja que només es diuen coses per quedar bé.
- Considerava que estaven cedint temps per desenvolupar el projecte, que treia molt de temps a l'assignatura de Coneixement del Medi, que els alumnes no podien estar un mes sense fer classe i què pensarien els pares si sabessin que els seus fills deixen de fer uns continguts per fer activitats com aquestes.
- Que requeria una implicació per part seva superior al que havíem previst.
- Que eren continguts que s'estaven treballant en altres àrees (Coneixement del Medi i tutoria) i que, per tant, estàvem "interferint" en una feina que ja feien a l'escola.
- Va manifestar que considerava que jo, com a responsable del projecte, era una persona poc flexible, que no em feia càrrec de tota la feina que tenien i que a l'escola feien més coses a part d'aquesta.

La veritat, va ser una situació una mica desagradable, que no vaig saber controlar gaire, ja que va aconseguir que em posés al seu nivell de provocació i en una de les qüestions que li vaig plantejar i que va provocar més la seva actitud, vaig dir-li que era una activitat en què ella havia decidit participar i que sabia perfectament que es tractava de sis hores d'intervenció a les aules, que ningú l'havia obligada a triar-la. Així, una reunió que estava prevista resoldre's en deu minuts va durar entre 45 i 50 minuts.

¹⁵⁵ Els contactes telefònics amb els mestres es feien en franges horàries que creïem que no interferirien en la seva feina. Així, podien ser: deu minuts abans de les 9.00 o de les 15.00, a l'hora del pati, i de 12.30 a 13.00. En algunes ocasions trucàvem i deixàvem l'encàrrec per tal que el mestre estigués localitzable a l'hora del pati, per exemple.

Va ser una manera molt insatisfactòria de tancar les entrevistes. Amb la resta de mestres no es va produir cap incident, però potser s'hauria de replantejar el sentit d'aquestes trobades, o com a mínim negociar-les, i redefinir conjuntament el sentit que tenen per al conjunt del projecte.

Aquest incident ens va fer pensar i ens va obrir un seguit d'interrogants que qüestionaven alguns dels eixos vertebradors del projecte:

- Si el projecte estava sent significatiu pels tutors i les escoles.
- Si el grau d'implicació que estàvem atribuint als tutors era excessiu i sobrepassava les nostres competències.
- Si el projecte realment interferia amb els continguts curriculars o era un projecte transversal amb continguts de ciutadania.
- Si les sessions aportaven aprenentatges significatius per als nens o les nenes o simplement eren una manera de passar el temps divertida sense fer classes de Coneixement del Medi.

L'equip central va tenir una reunió amb el cap de l'Àrea d'Educació per informar de l'incident. Aquest ens va tranquil·litzar fent-nos arribar valoracions que havia rebut de directors i professors que manifestaven la satisfacció de poder participar en el projecte, l'adequació i el sentit que aquest tenia i, sobretot, el fet que se'ls tingués en compte per valorar els continguts i les activitats que es portarien a terme a l'aula. I el que més valoraven era que les seves opinions eren tingudes en compte i es plasmaven en el treball. En relació amb la tutora en concret ens va dir que era una persona que sempre havia tingut problemes relacionals dins del seu equip i que sempre portava la contrària.

Fragment de l'Informe del projecte "La participació dels infants a la ciutat", curs 1999-2000, p. 25.

3.2.4 VALORACIÓ REFLEXIVA DE LA SEGONA EXPERIÈNCIA DEL PROJECTE

Una vegada finalitzat el desenvolupament de les sessions a les aules de cinquè, s'iniciava la quarta fase del projecte, que va suposar aproximar-nos a les representacions que els diferents agents tenien del projecte. A més, la triangulació dels diferents punts de vista ens permetien identificar els punts forts i febles del projecte i del seu desenvolupament.

En aquesta quarta fase iniciàvem el que seria l'avaluació final o sumativa, però l'avaluació ha estat present en totes les fases anteriors i ho ha estat a partir dels diferents espais d'anàlisi, deliberació i concreció entre els agents implicats i pel mateix equip central. L'avaluació de l'acció com a eina de treball i millora de la intervenció educativa és un element característic del projecte.

El treball en l'avaluació final es va iniciar a la tercera fase i va ser mitjançant tot un procés de redisseny dels instruments d'avaluació que es van fer servir en el projecte inicial i de distribució entre els agents. En aquest procés de repensar cada un dels instruments per recollir les percepcions dels participants van haver de prendre's noves decisions per a cada un d'ells, tenint en compte els elements de reflexió que es van originar en l'experiència anterior del projecte inicial.

A continuació presentarem les anàlisis principals obtingudes dels tres agents que van participar en el projecte. Per emmarcar-les, descriurem i exposarem els detalls de quins van ser els aspectes que vam tenir en compte per al redisseny de cada un dels processos d'avaluació que vam seguir. Les anàlisis que presentarem són:

- Anàlisi de les valoracions dels nens i les nenes de cinquè.
- Anàlisi de les valoracions dels tutors de cinquè.
- Anàlisi de les valoracions dels monitors.

Anàlisi de les valoracions dels nens i les nenes de cinquè

Els nens i les nenes de cinquè han estat un dels informants més importants dins del procés de valoració del projecte. Per a l'equip central, el fet d'apropar-nos a les seves percepcions ens ofería una perspectiva propera a allò que havia passat en el desenvolupament de les sessions i com havia estat viscut pels nens i les nenes.

En el moment de repensar l'instrument de valoració, vam prendre com a referència el que es va utilitzar en la primera edició del projecte i, en relació amb aquest, es van introduir els canvis. Aquests canvis van ser principalment tres:

- Fer-lo més atractiu i amb unes característiques més properes als infants.
- Disminuir el nombre de preguntes.
- Reformular alguna pregunta perquè no portés a la confusió i se centrés en allò que es pretenia arribar a conèixer des de l'equip central.

A la taula següent es pot veure el pas del primer instrument al que es va utilitzar per recollir les percepcions dels nens i les nenes.

<p>Curs 1998-1999 Escola:</p> <p>Valoració de les activitats</p> <p>1. Què has après amb aquestes activitats?</p> <p>2. Per què creus que et poden servir les coses que has après?</p> <p>3. El que m'ha agradat més ha estat Per què?</p> <p>4. El que m'ha agradat menys ha estat..... Per què?</p> <p>5. Si poguessis, què canviaries? Jo, el que canviaria seria.....</p> <p>6. Què demanaries als governants o polítics de la teva ciutat?</p> <p>7. Si jo fos alcalde de la meva ciutat, el primer que faria seria</p>	<p>Curs 1999-2000 Escola:</p> <p>Valoració de les activitats</p> <p>1. Què has après amb aquestes activitats?</p> <p>2. Per què creus que et poden servir les coses que has après?.....</p> <p>3. El que m'ha agradat més de tot el que hem fet ha estat Per què?</p> <p>4. El que m'ha agradat menys de tot el que hem fet ha estat Per què?</p> <p>5. Imagina't que has d'anar a la classe de quart a explicar què és el Consell d'Infants, què explicaries?</p> <p>6. Si jo fos alcalde de la meva ciutat, el primer que faria seria</p>
--	---

Redisseny del qüestionari d'avaluació del projecte per als nens i les nenes de cinquè.

El qüestionari es va passar als 11 grups classe i que van contestar-lo un total de 219 infants. El qüestionari va ser lliurat als tutors en l'última sessió del projecte, això va ser la primera setmana de desembre i, com en la primera edició, vam creure pertinent que no es contestés fins que no hagués passat com a mínim una setmana per evitar l'efecte impacte. Novament aquest fet ens va suposar algun contratemps, ja que fins a finals de març no vam tenir la totalitat dels qüestionaris i en la majoria dels casos vam haver de trucar als tutors per demanar-los que ens els fessin arribar. Alguns tutors ens van dir que no tenien present que ens els haguessin de retornar fins que no ens veiéssim a la propera reunió. Alguns dels qüestionaris havien estat escrits primer en llapis i posteriorment en bolígraf. Aquest fet coincideix en dos grups classe d'un mateix centre, per la qual cosa hem pensat que podria ser una pràctica normal vinculada amb un tema de revisió ortogràfica. També cal assenyalar que, en alguns casos, en el mateix grup classe els qüestionaris tenen diferents dates. En aquest cas hem suposat que els infants es van emportar els qüestionaris a casa per contestar-los.

A partir d'aquestes consideracions, l'equip central vam valorar la necessitat que en properes edicions del projecte s'havia de buscar una altra manera de recollir les valoracions dels nens i les nenes que ens permetés tenir la garantia que eren els infants els qui, de forma autònoma, responien el qüestionari i que aquest podien tenir-lo prou temps. Era un aspecte que vam decidir analitzar al final i, fins i tot, vam voler veure quina era la valoració que en feien els altres agents (tutors i monitors).

En aquesta segona experiència, a partir de l'ajustament que vam fer de les preguntes, hem de dir que vam recollir allò que realment preguntàvem. De les sis preguntes que vam formular als nens i les nenes vam analitzar-ne quatre, descartant-ne dues: "5. Imagina't que has d'anar a la classe de quart a explicar què és el Consell d'Infants, què

explicaries?” i “6. Si jo fos alcalde de la meua ciutat, el primer que faria seria...”, ja que les vam considerar poc rellevants en relació amb el fet de tenir elements per millorar els aspectes del projecte a les escoles i, en canvi, eren interessants per poder analitzar la representació que s’havien fet els infants del Consell i com exercirien si fossin alcaldes de la ciutat.

Les quatre preguntes que vam analitzar les hem organitzades de la forma següent:

- Aprenentatges que creuen que han fet els nens i les nenes
 - “1. Què has après amb aquestes activitats?”
- Sentit i utilitat que perceben dels continguts que s’han treballat en el projecte
 - “2. Per què creus que et poden servir les coses que has après?”
- Punts forts del desenvolupament de les sessions a l’aula
 - “3. El que m’ha agradat més de tot el que hem fet ha estat... Per què?”
- Punts febles del desenvolupament de les sessions a l’aula
 - “4. El que m’ha agradat menys de tot el que hem fet ha estat... Per què?”

Abans d’endinsar-nos en l’anàlisi de les respostes dels nens i les nenes, recordem que els textos que es mostren són respostes transcrits i les hem codificades per poder identificar-ne la procedència. El codi té tres identificacions: la primera correspon a l’edició de l’experiència, la segona identifica l’escola i la tercera correspon al qüestionari concret a què correspon. Per tant, tindrem: 99, Escola X, número de qüestionari.

A continuació presentarem les valoracions més significatives per a cada un dels aspectes assenyalats.

▪ *Aprenentatges que creuen que han fet els nens i les nenes*

Per aprofundir en aquest aspecte, hem analitzat la pregunta “Què has après amb aquestes activitats?” En la passada edició del projecte no la vam analitzar, però en aquesta ocasió vam considerar necessari aproximar-nos a l’anàlisi del projecte en relació amb els continguts que s’havien treballat i a la percepció que en tenien els nens i les nenes.

Entre tots els aspectes que els nens i les nenes destaquen que han après, creiem que els més significatius són els següents:

- *El Consell d'Infants i procediments democràtics*

Els nens consideren que han après que hi ha un òrgan per a ells i que aquest és diu Consell d'Infants. Mitjançant les sessions, han après:

- *Que es el Consell d'Infants i que és fa.* (99E7,10)
- *Que és el Consell d'Infants, com és fa . Que és fa.* (99E1,43)

Un altre dels aspectes a destacar és el descobriment de les votacions:

- *Que com es fa això de las votacions, i com és el Consell.* (99E1,15)
- (...) *i tambe com anaba això dels consells i tambe e apres ha fer botacions.* (99E3,4)
- (...) *a botar com les persones grans, saber botar i saber coses dels consell de infants.* (99E4,7)

En menor presència manifesten haver après coses en relació amb els drets dels infants (què són i quins són) i també què és un representant.

- *Habilitats dialògiques i qüestions que les afavoreixen*

En relació amb el diàleg, els nens i les nenes, de forma general, diuen que han après a:

- *Saber escoltar, saber dialogar i parlar.* (99E10,8)
- (...) *dir les opinions, etc.* (99E4,8)
- *He apres a dialuga a sabe escolta i explica tave les coses a les persones.* (99E10,13)

Hi ha un nombre significatiu de valoracions que expressen que "el diàleg és una eina per a diferents coses", entre les quals destaquen: conviure, entendre's i resoldre les coses sense barallar-se.

- *Que dialogar és important per fer nous amics i aprendre coses noves.* (99E1,6)
- *Que a través del diàlag ens podem comunicar i entendre'ns. I el respecte cap els altres.* (99E6, 1)
- (...) *que per tenir les cose no s de barallarse sino que parlan.* (99E2,15)
- *Que es arreglen les discussions parlan i no barrallarsen.* (99E9,15)

També hi ha un nombre important de valoracions que assenyalen actituds o disposicions que són importants en el diàleg perquè aquest faciliti l'entesa i fer coses junts. N'hem identificat tres: la importància d'escoltar l'altre, respectar el torn de paraules i respectar les opinions dels altres. Hi va haver una valoració que ho sintetitzava molt bé: *Respectar al demes, parlar cuan em toca, ascultar, atentament.* (99E2,11)

- *A escoltar una mica més, avans escoltava però ara escolto més.* (99E10,19)
- (...) *que tin que escolta ia tendre sensa despistarme.* (99E2,7)
- (...) *escoltar als demes i respectar les opinions dels companys i companyes.* (99E3,8)
- (...) *a compartir, no parlar tots a la vegada, respectar l'opinió dels demés, etc.* (99E1,17)

- *Drets dels infants*

Un tercer bloc de continguts que els nens i les nenes han expressat haver après té a veure amb els drets dels infants. Pel que fa a aquest contingut, volem destacar que s'ha treballat de manera indirecta en totes les sessions i, a diferència de la primera edició del projecte, no ha tingut una sessió específica.

El primer contingut que volem destacar és que els infants han expressat que, mitjançant les activitats, s'han reconegut o descobert com a "subjectes" amb drets i ho han fet reconeixent que tots els nens i les nenes del món també tenen aquests drets.

- (...) *a dialogar, a que el nens i les nenes també tenen drets, (...)*. (99E4,19)
- (...) *que tots als nens tenim que tindre als mateixos drets.* (99E8,10)
- *Que es els drets d'infans i quins drets tenen els nens i les nenes.* (99E5,12)

També expressen haver-se reconegut com a ciutadans de ple dret, encara que ha estat en una menor presència dins del conjunt de les valoracions. Aquestes opinions han estat molt presents en un dels 11 grups classe:

- (...) *que els nens tabe podem fer el nostre poble mijo.* (99E8,5)
- (...) *que també nosaltres podem participa en el aspecte de Sant Feliu.* (99E8,7)
- *He après que els nens petits podem decidir tot com els grans; es a dir, mitjançant el Consell d'Infants podem participar en millorar el poble.* (99E6,10)

Hi ha dos drets que han tingut una gran presència en les valoracions: el dret a opinar i el dret a participar.

- *Que no solament els adults poden opinar si no que nosaltres també volem opinar.* (99E1,28)
- *Què els nens o nenes petites també tenen dret a dir les seves opinions.* (99E9,14)
- (...) *que també tenim dret a fer les coses com els demás.* (99E4,16)

- *Respectar-nos i tenir en compte els altres*

En relació amb aquests continguts, els nens i les nenes, fan referència al que creuen que és important: *respectar els companys* (99E7,8) i, en un altre nivell més general, han assenyalat:

- (...) *s'ha de ser respectuós/a amb la gent, (...)*. (99E6,3)
- (...) *a respectar als demes i a ferse amics de tots.* (99E2,16)
- *Que i a que respectar a la llent gran a la llent adulta i als nens i nenes.* (99E9, 24)

Hi ha un altre tipus de valoracions, present en dos grups classe, en què manifesten la importància de tenir en compte l'altre per fer coses o per prendre decisions.

- *Que ens tenim que respectarnos que tots podem colobra i que podem millora algunes coses.* (99E9,9)
- (...) *que hem de respectar a la gents i que no hi ha persones diferents "tots som iguals", que hem de pensar en tot no només amb mi mateixa.* (99E5,16)
- *Que també importen les decisions dels altres.* (99E7,13)

- *Altres continguts de valor*

Finalment, volem recollir algunes valoracions que fan referència a continguts de valor que no podem categoritzar en cap de les propostes anteriors. Aquestes tenen a veure amb la solidaritat i la igualtat d'oportunitats, entre d'altres.

- (...) *que s'ha de ser solidari, que hem d'intentar ajudar a la gent que ho necessita...* (99E6,15)
- *A no ser racista, a ser tolerant.* (99E5,7)
- *La discriminació i la llibertat d'expressió.* (99E9,6)
- (...) *que som iguals encara que siguem cegs, inbalids etc ningú es millor que l'altre.* (99E5, 19)

Fins aquí hem identificat aquells continguts que els nens i les nenes han manifestat que han après. A continuació veurem el sentit i la utilitat que atribueixen a aquests continguts.

▪ *Sentit i utilitat que perceben dels continguts que s'han treballat en el projecte*

A la segona pregunta del qüestionari, "Per què creus que et poden servir les coses que has après?", els nens i les nenes han concretat força les seves respostes. Nosaltres les hem classificades en quatre categories: missatges moralistes, aspectes vinculats amb el representant, aspectes en relació amb el fet de conviure i utilitats associades al diàleg.

- *Utilitats no buscades "Per ser..." (missatges moralistes)*

Novament, igual que en la primera edició del projecte, es tornen a manifestar una sèrie d'utilitats que no eren les perseguides pel projecte i que creiem que confonien els nens i les nenes.

En aquesta segona experiència hi havíem treballat, de forma conscient, amb els tutors i els monitors, per evitar aquestes representacions confoses de què era i per què servia el projecte. Aquestes valoracions han estat presents en la majoria de grups classe; en tres grups classe apareixen d'una forma significativa i, només en dos grups classe, no apareixen.

Les subcategories que podem definir dins d'aquest grup de valoracions són, per una banda, totes aquelles referències a missatges moralistes associats a arribar a "ser una millor persona" o, fins i tot, "per ser millor infant" i, de l'altra, les referències que impliquen una classificació de bons i dolents, d'educats o mal educats.

- (...) *per ser responsable, millor persona el dia de demà.* (99E6,19)
- *Per ser bo.* (99E1,21) / *Per ser bona.* (99E7,17)
- *Porqué podria ser algú en la vida.* (99E7,4)
- (...) *per preguntar per que no sigui un gamberro i per saber que dir a les reunions.* (99E3,5)
- *Jo crec que hem pot servir per ser més educada. I també per saber dialogar.* (99E10,19)

També, igual que en l'anterior edició, aquest contingut està associat a qüestions d'un futur: "per quan se sigui gran". En aquesta ocasió, a aquest aspecte de futur, se li ha associat la possibilitat de saber votar o de saber com van les coses, sense especificar quines coses són.

- (...) *per quan sigui gran ja ho poc saber.* (99E4,8)
- *Perque així de gran lla tenim una idea de com es fa això .* (99E1,28)
- (...) *per aplicarles quan sigui gran.* (99E5,15)
- (...) *per quan sigui gran alhora de votar ja en sabré. I altres coses.* (99E10,17)

Finalment, volem recollir algunes combinacions de les subcategories anteriorment recollides. Els infants les manifesten, sense saber com, i evidencien representacions errònies de què és infant.

- (...) *perque en el futur no m'en gallin ni per ser tonto.* (99E3,7)
- (...) *per educar els meus fills cuam em casi o escoltar en las clases* (99E2,7)
- (...) *per canviar, per dirli a els meus fills.* (99E5,11)
- *Perquè quan jo sigui gran deixar als nens que digin les seves opinions.* (99E9,14)

L'equip central vam alarmar-nos amb el contingut d'aquestes valoracions i amb el fet que apareguessin. A la vegada que estàvem desconcertats per no saber identificar l'origen d'aquestes representacions que s'havien fet els nens i les nenes en relació amb els continguts treballats i apresos. En el procés de l'anàlisi, apuntàvem que aquests missatges arriben als infants per moltes vies. La idea del "encara no" està molt arrelat a la societat. Per a properes edicions vam decidir s'havia de continuar buscant resposta a aquest aspecte.

- *Utilitats vinculades a la millora de la ciutat, al paper del representant i al Consell d'Infants*

Entre les valoracions dels nens i les nenes, n'hem trobat un nombre significatiu que fan referència a la utilitat que atribueixen a alguns conceptes que han treballat en les sessions. Aquestes referències tenen en comú exercitar els drets civils dels infants,

en relació amb el fet de ser representant dins d'un òrgan de participació com és el Consell d'Infants o, fins i tot, en el paper d'alcalde, on novament s'expressa la idea de futur.

- *Per ser un bon representant.* (99E3,9) / *Per poder ser representant de la classe.* (99E10,5)
- (...) *perquè si vull presentarme i soc jo la escullida les coses que he après hem poden servir per donar-les al Consell d'Infants.* (99E3,15)
- *Per saber elegir un bon representant, i per respectar als nens.* (99E1,43)
- (...) *per participar en el Consell d'Infants.* (99E5,10)
- *Per si quan sigui gran vull se alcaldesa.* (99E1,9) / (...) *per ser alcaldesa quan sigui gran.* (99E4,1)
- (...) *per agafar un treball bo o un ofici, per exemple poder ser de la política etc.* (99E3,8)
- *Que hi ha de haver democràcia cara als nens.* (99E5,18)

En relació amb aquesta categoria, hem definit un altre grup de valoracions que fa més referència a la idea de ciutat i a com treballar per millorar-la.

- (...) *per saber quins són els meus drets i ser una bona persona i un bon ciutadà el dia de demà.* (99E6,15)
- *Crec que em poden servir per a en un futur. ser millor ciutadà.* (99E6,6)
- (...) *per millorar el pobre.* (99E1,5)
- (...) *per cuidar la nostra ciutat.* (99E5,16)
- *Per que la localitat vaji més ve.* (99E7,7)

- *Per conviure millor*

Una tercera categoria on hi hagut també una referència significativa en les valoracions dels infants té a veure amb la idea de conviure i d'entendre's entre tots. Les valoracions que apareixen les hem pogudes definir a partir de si fan referència amb els iguals dins i fora del grup classe o a partir de si es generalitza a espais de convivència més amplis i generals.

- *Per millora i aprendre a conviure.* (99E8,5)
- *Per conviure millor amb tota la gent.* (99E7,13)
- *Per respectar els amics o companys de classe i a la professora.* (99E2,5)
- *Per que la gent pugui viure en pau, amb les mateixes condicions que els altres.* (99E9,6)
- *Per que quan yo sigui major respectar a la gent per exemple tractar be a un gitano i a la gent pobre també.* (99E3,3)

- *Utilitats associades al diàleg: Per saber que les coses s'arreglen parlant.* (99E9,5)

Les aplicacions que fan dels continguts relacionats amb el diàleg se centren majoritàriament a poder donar la seva opinió en espais com l'escola, la ciutat o el Consell d'Infants. Hem trobat un parell de valoracions en què es manifesta que poden explicar-se i que el que han après els dona més confiança a l'hora d'expressar-se.

- *Per si algun dia ens diuen que em d'opinar una cosa molt important.* (99E7,12)
- *Per utilitzar-ho i per resoldre les coses parlant.* (99E10,11)

- *Per opinar sobre Sant Feliu i dir-se al Consell d'Infants.* (99E8,14)
- *Per dir les coses que penso amb més seguretat.* (99E9,12)
- *Per si un dia ten que fer alguna reunió a la classe i tens que dir coses o duna la teva opinio i escoltar al demes companys/es.* (99E9,16)

▪ *Punts forts del desenvolupament de les sessions a l'aula*

Entenem com a punts forts les valoracions que van fer els nens i les nenes en relació amb la pregunta sobre el que més els havia agradat. Abans, però, de presentar els diferents aspectes a què s'han referit, cal dir hi ha hagut un nombre significatiu de valoracions que fan referència al conjunt del projecte sense destacar cap aspecte en concret i on apareix el mot "tot". Ara bé, on apareixen les diferències és en les raons que donen, per exemple:

- (...) *perquè ha estat interessant.* (99E9,8)
- (...) *perquè he après coses.* (99E2,9)
- (...) *perquè ha estat divertit.* (99E5,7)
- *Totes les coses que em fet m'han agradat. Pq apart que nos-lo a explicat molt ne m'ha agradat molt.* (99E3,8)

- *L'elecció del representant del Consell*

Sense cap mena de dubte, allò que expressen els nens i les nenes que més els ha agradat és la sessió 4. Igual que en la primera experiència, la votació destaca com l'element més significatiu del projecte. També hi ha coincidència en relació amb les raons que donen.

· *Perquè desperta emocions, intriga, nervis...*

- *Pq els que es presentaven estaven nerviosos i estavem nerviosos per botar.* (99E10,6)
- *Pq va ser emocionant i divertit.* (99E5,17)
- *Pq estaves intrigat per qui sortiria de representant.* (99E1,9)
- *Pq ha estat divertit i porque ha hagut emoció per veure qui era el representant.* (99E4,8)

En aquesta segona experiència hi ha alguna valoració que recull altres emocions, com ara:

- *Pq em vaig emocionar molt quan em van votar a mi i em van fins i tot aplaudir.* (99E6,2)
- *Pq ha estat ple d'aplaudiments i ha estat molt divertit.* (99E4,3).

· *Perquè el resultat és satisfactori, ha sortit la persona que volien i ells han estat escollits:*

- *Pq ha sortit el company que jo volia.* (99E1,5)
- *Pq només vam presentarse i va juanya el Dani ques un von amic meu.* (99E7,7)
- *Pq he guanyat i per que crec que puc ajudar als companys.* (99E4,4)
- *Pq he guanyat i pq hi hem fet com si fos de veritat.* (99E10,14)

- Perquè incorpora elements molt vivencials i significatius: incorpora elements reals com l'urna i la papereta. També valoren que participen en el procés de la votació donant suport a la taula electoral.

- *Pq vam col·laborar tots i a més vaig sortir amb 2 nens a la taula de votar.* (99E10,19)
- *Pq era emocionat i yo era el que deia els noms dels vots.* (99E1,30)
- *Pq he agafat i he dit aquí han votat.* (99E4, 11)
- *Pq vaig ser vocal i perquè ens van haver de preparar una espècie de discurs.* (99E6,4)
- *Doncs perquè mai ho havia fet i amb va agradar molt perquè va ser la 1era vegada que he fet una botació amb les urnes de beritat.* (99E5,8)

- Perquè és una cosa que fan els adults i a ells encara els falta temps per fer-la. És una acció associada al món dels adults, en la qual fins al moment havien participat com a espectadors, com a acompanyants. Valoren molt el sentit i el grau de veritat que té la votació i la possibilitat de sentir-se grans.

- *Pq jo mai havia pogut votar i era la primera vegada que ho feia.* (99E6,9)
- *Pq mai avia fet unes botacions de britat.* (99E7,14)
- *Pq em fet la votació semblants a la dels grans.* (99E9,7)
- *Pq amb sentia adult i era molt amocionant.* (99E5,9)

- La participació dels representants del Consell d'Infants

En aquesta segona experiència, el segon aspecte que els infants han manifestat com que els ha agradat més té a veure amb la presència dels membres del Consell la tercera sessió per presentar al grup classe què és el Consell d'Infants. Aquest aspecte també va ser destacat en l'edició anterior, però, com que formava part de la mateixa sessió de la votació, va fer que quedés com a segon element destacable d'aquella sessió. Les raons que donen els nens i les nenes per dir que els ha agradat són principalment dues i, en aquest cas, no són gaire coincidents amb les de l'edició anterior.

La primera raó fa referència amb el fet que ho han entès millor. I la segona raó és perquè són informats de primera mà.

- *Pq tu explicaban be i lla avias apren el que era el Consell d'infan.* (99E2,14)
- *Pq can explicar coses que ami m'interesant i són molts importants.* (99E3,15)
- *Pq ens van ensenyar que era el Consell d'Infants, i les antigues coses que havien fet.* (99E5,16)
- *Pq podiem saber tot lo q fan ells o elles.* (99E9,18)

- Exercici dialògic

Un tercer element significatiu ha estat en relació amb la segona sessió, "Com resollem allò que ens preocupa?", de la quals els nens i les nenes destaquen l'activitat del

diàleg entre tres, perquè consideren que van parlar dels temes que els interessaven i els havien de triar ells i perquè s'ho van passar bé.

- *Quan teniem que donar la nostre paraula. Pq m'agrada qye m'escolintin.* (99E1,35)
- *Que vam fer grups de 3 persones i dos parlaven i l'altre escoltava. Vam estar parlant d'un tema que nosaltres voliem.* (99E6,18)

L'equip central hem valorat molt aquest aspecte, ja que era una incorporació nova respecte de l'experiència anterior i, sobretot, era la introducció d'una estratègia molt més participativa i dinàmica.

- Poder fer coses junts i poder parlar

El quart element que han destacat és la possibilitat de fer coses junts i poder parlar . Creiem que aquests aspectes són elements relacionats amb la metodologia. Amb tot, cal dir que aquesta opinió va tenir una major presència en l'edició anterior.

- *Posar-nos en grup a discutir les coses amb els companys. Pq diem opinions diverses i ens acostumem a escoltar i a acceptar el que diuen els altres.* (99E6,7)
- *Les converses que he tingut amb els companys.* (99E6,17)
- *El treball en grup. Pero me a agradat TOT. Pq he apres que tots junts podem fer coses que un sol no pot fer.* (99E3,2)

▪ *Punts febles del desenvolupament de les sessions a l'aula*

A continuació, analitzarem les valoracions que van fer els nens i les nenes respecte de la pregunta "El que m'ha agradat menys de tot el que hem fet ha estat... Per què?", que ens ajudaran a conèixer quins han estat els punts febles del projecte i dels quals haurem de veure la valoració dels altres agents implicats.

Abans d'analitzar les valoracions, hem de dir que hi ha un nombre important de nens i nenes que responen aquesta pregunta dient que tot els ha agradat i, per tant, no esmenten cap aspecte negatiu en concret. Algunes de les consideracions que han fet són:

- *A mi m'ha agradat tot i aquí no he de ficar res.* (99E1,6)
- *Res en especial m'ha gradat més o menys tot.* (99E5,14)
- *Res tot m'ha agradat molt. Pq sempre feiem alguna cosa i llegiem o dialogavem.* (99E10,6)
- *Res, tot m'ha a gradat. Pq tot m'ha agradat i ha sigut molt divertit.* (99E3,8)

Hem de fer constar dues valoracions que han fet dos infants que manifesten que no els ha agradat res:

- *Tot. Pq era un rollo.* (99E1,2)
- *Tot. Pq no es interessant.* (99E1,46)

A partir de l'anàlisi de les respostes que han donat els nens i les nenes, hem identificat tres categories: la primera té a veure amb la primera sessió, la segona està relacionada amb l'elecció del representant del Consell d'Infants i la tercera fa referència a aspectes que consideren avorrits. A continuació presentarem cada una d'aquestes categories.

- El primer dia i/o la lectura d'en Quim

Hi ha valoracions que manifesten que l'inici del projecte va ser una mica confús i poc clar. Els nens i les nenes ens informen que no sabien de què anava i diuen que no entenien gaire res.

- *El primer dia. Pq no sabia de que anava.* (99E2,14)
- *La primera bagada. Pq no l'entenia.* (99E2,12)
- (...) *el primer dia. Encara no havia entès molt bé l'ho que era el consell, però després jo ho vaig aprendre i ja em va agradar.* (99E5,16)
- *El primer dia. Pq no entenia res de res.* (99E10,18)

També hi ha valoracions que fan referència a l'avorriment, tal com els infants ho van palesar en l'anterior edició. En aquesta edició, hi ha un grup de valoracions que ens assenyalen on estan els elements que no agraden: lectura molt llarga i tota l'estona es parla del mateix.

- *El conte del Quim. Pq era molt avorrit.* (99E1,23)
- *La primera sessió. Pq vam parlar molt.* (99E6,10)
- (...) *ha estat la lectura de la Democràcia. Pq vam estar 3h. per llegir-la i comentar-la.* (99E10,15)
- (...) *la historieta del Quim. Pq només hem llegit i perquè no em fet cap exercici.* (99E4,3)

- L'elecció del representant del Consell d'Infants

Un segon element que es valora negativament té a veure amb l'elecció del representant del Consell, un element que a la vegada ha estat considerat per la majoria dels nens i les nenes com el que més els ha agradat. En l'edició anterior també es va donar aquesta situació i els arguments que donen ara també són coincidents amb els de l'anterior edició. Així, les raons que donen tenen a veure amb el fet que els resultats que van sortir no eren els esperats, perquè no van sortir escollits o perquè no va sortir la persona que havien votat. Un altre aspecte que destaquen és que la situació els va fer passar molts nervis i això no els va agradar.

- *Cuan van fer les botacions. Pq estava tan nerviosa que no vaig disfrutar masa.* (99E2,17)
- *Que no m'hagin escollit com a representant. Pq em feia molta il.lusió.* (99E10,17)
- *No s'her elegit. Pq no envant votar.* (99E1,13)
- *Que no m'han eleguit per al representant. Pq el meu discurs es el millor.* (99E9,6)
- *Les votacions que van fer per a escollir al representant. Pq molta gent van votar als seus colegues.* (99E9,22)

- Ha estat avorrit

L'últim element a què fan referència té a veure amb aspectes relacionats amb com es van desenvolupar les sessions a les aules, amb aspectes que van més enllà dels continguts treballats i les activitats proposades.

Els nens i les nenes consideren que les explicacions són massa llargues i repetitives. També consideren que han de parlar molt:

- *Les explicacions que han sigut molt llargues. Pq eren aburridas.* (99E1,31)
- *Les converses. Pq s'hem feien molt llargues.* (99E5,18)
- *Que maburri una mica. Pq algunes coses eran molt llargues i no les entenia.* (99E3,6)
- (...) *parlar molt. Pq es un rogo.* (99E4, 13)

Anàlisi de les valoracions dels tutors de cinquè

Per recollir les valoracions finals dels tutors del projecte vam fer servir el mateix qüestionari que havíem utilitzat en la primera edició, tot i que prèviament l'havíem valorat i revisat per si era necessari introduir-hi alguna millora.

Fins aquest moment, els tutors havien valorat el projecte en dues ocasions: en el seu inici, mitjançant la reunió de deliberació, i en el seu procés, mitjançant l'entrevista de seguiment. Ara era el moment de fer una valoració final del conjunt de l'experiència i dels elements presents en el desenvolupament de les sessions a l'aula.

Abans de presentar les principals valoracions que van fer, hem de dir que dels nou tutors¹⁵⁶ que van participar en el projecte, només ens van retornar els qüestionaris quatre tutors. Aquest fet posa de manifest la distància que hi va haver entre els mestres i el projecte. Davant d'això, l'equip central ens vam plantejar què fer, ja que encara teníem previst trobar-nos amb ells per fer una sessió de devolució de resultats a partir dels qüestionaris de tots els participants. Vam decidir analitzar les valoracions dels qüestionaris que havíem rebut i, a partir d'aquí, preparar la reunió de devolució, tenint molt en compte els elements de valoració de les entrevistes de seguiment. Aquest fet, juntament amb la situació que es va donar en una de les entrevistes, va ser un altre toc d'atenció per a l'equip central, que consideràvem que s'havia de replantejar i introduir algun canvi en relació amb el grau d'implicació que es demanava als tutors.

A continuació recollirem les principals valoracions identificades en el qüestionari:

¹⁵⁶ Recordem que hi havia 11 grups classe, però en dos no hi havia tutor perquè el monitor que desenvolupava la sessió era professor contractat al centre educatiu i feia les dues funcions: de tutor i de monitor.

- El tutors coincideixen a dir que la valoració general del projecte és positiva. Hi ha dues posicions a l'hora de manifestar si s'han satisfet les seves expectatives inicials: la meitat considera que s'han satisfet força i l'altra meitat considera que s'han satisfet prou.
- Els tutors coincideixen a assenyalar que els objectius que pretenien les activitats s'han assolit força i, en el moment d'expressar-los, en destaquen els següents:
 - *Valorar els procediments democràtics. Aprendre a dialogar. Conèixer el Consell d'Infants. Practicar el procés d'elecció democràtica.* (99T2)
 - *Donar a conèixer el funcionament del Consell d'Infants i fomentar la participació dels nenes.* (99T3)
 - *Fomentar la participació dels nens. Donar a conèixer el funcionament del Consell d'Infants.* (99T4)
- En relació amb els continguts, volem remarcar la resposta d'un tutor sobre els continguts treballats a partir de la intervenció a l'aula:
 - *La democràcia i els seus principis. El diàleg: recerca de solucions en un conflicte. Valorar el diàleg com a mitjà que ens apropa a l'acord en grup. Acceptar les decisions del grup. El Consell d'Infants: paper dels representants.* (99T2)

La resta coincideix en la formulació proposada en la documentació preparada per al professorat.¹⁵⁷

La majoria dels tutors coincideixen a valorar com a adequats els continguts que s'han treballat, tant per a l'edat i com per a les característiques dels grups classe.

- Els tutors coincideixen a dir que ha estat una experiència útil i interessant per als nens i les nenes. Entre els aprenentatges que consideren que han fet els nens i les nenes, destaquen:

Certa conscienciació en el respecte als altres.
 Sistema de participació democràtica.
 Sentiment de que *la seva opinió pot arribar al Consell.*¹⁵⁸(99T1)

La importància del diàleg per arribar a entendre's.
La necessitat de participar en la vida ciutadana i les responsabilitats que tenen com a ciutadans. (99T2)

La participació a la vida ciutadana.
 La constitució del Consell d'Infants. (99T3)

Que tot i ser nens poden participar en la vida ciutadana i ser escoltats en algun lloc.
 Aclarir el concepte de democràcia i constitució. (99T4)

En totes quatre valoracions els tutors coincideixen en l'opinió que els nens i les nenes han après "que poden participar en la vida ciutadana".

¹⁵⁷ El quart tutor va respondre aquesta pregunta i la d'abans d'igual manera: "Els que s'especifiquen en cada una d'elles." (99T1). Per aquest motiu, no l'hem esmentat.

¹⁵⁸ S'ha assenyalat en cursiva els aprenentatges que vam considerar més significatius.

- Pel que fa al que més els ha agradat de l'experiència, entre els quatre tutors hi ha diferents elements. Dues persones coincideixen a assenyalar com a rellevant l'elecció del representant. Una destaca el que ha significat per als nens i les nenes:

· *Els alumnes han viscut el procés i s'han implicat positivament.* (99T1)

I, finalment, una persona no concreta res i fa una valoració positiva de tota la intervenció:

· *En general, tot ha estat força bé.* (99T2)

Pel que fa al que els ha agradat menys, només tenim dos respostes. Una no apunta cap element: *Res en especial.* (99T1). L'altra ens destaca el tema de la duració de les sessions i la relació dels continguts del projecte amb alguns continguts corresponents de les àrees curriculars: *Crec que 4 tardes (8 sessions) es massa temps. Interfereix una mica en les àrees que s'hauria de treballar.* (99T2)

- Els aspectes que modificarien de les activitats són:

Tres dels quatre tutors coincideixen a assenyalar la duració de les sessions com un element que cal replantejar-se: *Modificaria la duració de les activitats. De vegades es donen massa voltes sobre el mateix. Probablement amb sessions d'una hora hauria suficient.* (99T2)

Altres elements que destaquen que s'haurien de millorar són:

- Aspectes en relació amb els continguts i la dinàmica de les sessions:

· *Potser són una mica teòriques.* (99T3)

· *Potser haurien de ser més participatives.* (99T4)

- Temes més propers als nenes i les nenes:

· *Les trobo bé. En tot cas, que les problemàtiques tractades a les unitats didàctiques siguin del món infantil.* (99T1)

- En relació a la intervenció dels monitors, tots quatre consideren que ha estat positiva. Els mots que usen per valorar-la són: "correcta", "bé" i "bastant bona".

Anàlisi de les valoracions dels monitors al qüestionari reflexiu

La valoració per part dels monitors, a diferència de la primera experiència, es va recollir a partir d'un qüestionari que vam dissenyar amb la voluntat de poder recollir tant les

seves impressions del procés del projecte desenvolupat a les aules com alguns aspectes implicats en el treball portat a terme com a equip de monitors.

Aquest replantejament de la sessió de valoració amb els monitors ens permetia, mitjançant un qüestionari deliberatiu, tenir una primera reflexió molt personal de cada un dels monitors, sense la interferència de les opinions dels altres. I en un segon moment, a partir de la reflexió personal, s'obria un espai de deliberació conjunta on podríem abordar algunes de les qüestions proposades i on el diàleg conjunt ens permetria anar més enllà de les valoracions personals.

Per al disseny del qüestionari dels monitors vam tenir com a referència el qüestionari dels tutors, amb la voluntat de poder triangular la informació que els agents implicats en el desenvolupament de les sessions a l'aula ens podien donar.

Valoració de les sessions a l'aula	Monitors
<i>A continuació et fem unes preguntes que tenen com a finalitat valorar l'experiència del projecte a les aules. Per això, et demanem que siguis el més sincer possible i que argumentis al màxim les respostes.</i>	
· Escribe breument quin és l'objectiu general del projecte?	
· En quin grau creus que s'ha assolit? Argumenta la valoració.	
25%	50% 75% 100%
· Què destacaries de les sessions a l'aula? (dinàmica i/o recursos, relació amb els alumnes, condicions de treball...)	
· Assenyala per a cada sessió quins aspectes destacaries com a positius i quins destacaries perquè no han funcionat del tot.	
· Quins creus que han estat els aprenentatges dels alumnes?	
· En relació amb el paper dels mestres o de les mestres en les sessions, quins aspectes assenyalaries?	
· En relació amb la teva intervenció a l'aula, què destacaries?	
· Com valores les sessions de preparació i/o valoració de les unitats? Argumenta la resposta.	
· Què penses del full de valoració?	
Observacions i suggeriments	

Qüestionari per aprofundir en les valoracions dels monitors.

A continuació presentarem les valoracions principals que els monitors van fer mitjançant el qüestionari.

- En la valoració, els tres monitors fan servir els mots "participació" i "Consell d'Infants". Dos d'ells fan servir la paraula "ciutat", així com el nom de la població (Sant Feliu de Llobregat). I, finalment, un d'ells assenyala la importància del diàleg i l'entesa.
 - *Donar a conèixer als nens i nenes el Consell d'Infants de Sant Feliu i potenciar, més en general, l'interès i la participació.* (99M1)
 - *Que els nens i les nenes de Sant Feliu aprenguin que poden participar a la seva ciutat a través del Consell d'Infants.* (99M2)

- *Que els nens participin a la ciutat, a través del Consell d'Infants i que aprenguin a dialogar o entendre's.* (99M3)

Segons els tres monitors, el grau en què s'han assolit els objectius és molt alt. En els arguments que fan servir per justificar-ho apareix, en tots tres, el fet que hi ha diferents graus de comprensió i com assolixen els nens i les nenes els objectius; i ho relacionen amb diferents graus de capacitats i d'interessos.

Una de les valoracions dels monitors que s'ajusta al que tots tres pretenen manifestar diu així:

- *El Consell d'Infants es dona a conèixer i com aspecte més concret, queda molt clar. La participació i la pràctica del diàleg a l'aula i fora l'aula requereix més coses que 4 sessions. També crec que hi ha moltes diferències entre escoles o entre nens/es en el grau de comprensió/assoliment d'objectius.* (99M1)

- Pel que fa a la pregunta "Què destacaries de les sessions a l'aula?", coincideixen a destacar aspectes positius i de bon funcionament del projecte. Dos d'ells fan consideracions generals:

- *Tot molt bé. En general crec que els temes, les metodologies i recursos i les relacions creades es poden valorar positivament.* (99M1)
- *Els temes i les idees positives que es transmetien als nens.* (99M3)

Un altre monitor manifesta un dels aspectes que més èxit ha tingut entre els nens i les nenes:

- *La possibilitat de què algun extern ho pugui ensenyar-ho i el fet que hi hagi nens/es del Consell que expliquin la seva pròpia experiència.* (99M2)

- Els monitors van mostrar molta coincidència respecte al que havia funcionat en cada una de les sessions. A continuació presentarem els aspectes positius que els monitors han destacat, perquè consideren que van funcionar molt bé:

- A la primera sessió, la lectura sobre la història d'en Quim, on es treballa la necessitat d'organitzar-se.
- A la segona sessió, l'auca amb relació a les dificultats d'un bon diàleg i el dibuix "què he de fer per dialogar?".
- A la tercera sessió, la participació d'alguns dels representants del Consell d'Infants.
- I, a la quarta sessió, la votació per escollir el representant.

Aquests aspectes que assenyalen els monitors també han estat molt valorats pels nens i les nenes.

- Pel que fa a identificar allò que no ha funcionat prou bé, els monitors no coincideixen tant. Per aquest motiu, presentarem cada una de les seves consideracions, perquè totes elles recullen aspectes que hauriem de millorar amb vista a altres edicions o aplicacions de les sessions:

- *Sessió 1: "La necessitat d'organitzar-nos"*

La lectura que es treballa és molt llarga i recull massa continguts. Per ser una activitat per al primer dia, a més, sembla poc atractiva i poc motivadora. També s'ha de tenir en compte que en aquesta sessió es destina un temps a la presentació del projecte i el material i queda reduït el temps per al treball.

- *Lectura massa llarga i potser massa densa per al primer dia.* (99M1)
- *El comentari de la lectura és massa llarg i redundat.*¹⁵⁹ (99M2)
- *Per falta de temps les 5 últimes frases a comenta, a més, que pel primer dia és massa matèria d'entrada*¹⁶⁰ *(tot i que es podia suprimir).* (99M3)

- *Sessió 2: "Parlar per entendre'ns"*

La incorporació dels petits diàlegs té dificultats perquè els infants es posen ràpidament d'acord. Això fa que no tinguin temps d'experimentar les propostes normatives que se suggereixen.

- *Comentar l'auca en petits grups. Activitat del triangle segons com es faci. El temps.* (99M1)
- *L'exercici de simulació i control del diàleg (és una bona idea però no crec que fer-ho tots alhora vagi bé).* (99M2)
- *Potser no he sabut connectar molt amb l'auca, ells l'entenien, però no donava molt de joc, tot i que és un bon recurs visual.* (99M3)

- *Sessió 3: "El Consell d'Infants"*

S'hauria de poder preparar la visita dels representants del Consell amb temps per preparar unes preguntes per a l'estona del debat. L'activitat de la Marta no es pot fer per manca de temps i potser hi ha massa continguts.

- *La lectura i el treball de les frases per grup.* (99M1)
- *No poder preparar preguntes prèviament que aprofundeixen en l'experiència dels representants.* (99M2)
- *És una sessió massa densa i no dona temps a treure tot el suc a l'última fulla: la d'explicar a la Marta què és un representant.* (99M3)

¹⁵⁹ Respecte a aquesta consideració de redundat, no hi estem gaire d'acord ja que el fet de ser repetitiu o redundat depèn molt de la intervenció del monitor i del pes que volem donar nosaltres a les nostres intervencions.

¹⁶⁰ El subratllat és nostre, perquè considerem que és un aspecte que cal tenir en compte.

- Sessió 4: " L'elecció del representant "

Sessió massa tensa i emotiva, la qual cosa dificulta aprofundir en els continguts. Els nens i les nenes estan molt centrats a conèixer qui serà el representant.

- *Generar massa competitivitat.* (99M1)
- *Haver de treballar el procés d'elecció en la mateixa sessió, estan massa neguitosos per atendre.* (99M2)

- Els monitors consideren que els aprenentatges que han fet els nenes i les nenes són: el dret a la participació i dir la seva; què és un representant i el procés de la seva elecció, les habilitats del diàleg i el Consell d'Infants.

Un dels monitors ha assenyalat l'adquisició de valors al voltant de la relació amb els altres:

- *Molts valors que els permeten relacionar-se millor amb els companys i amb les altres persones de Sant Feliu.*

- Els monitors, pel que fa al paper dels tutors, consideren que és important que aquests s'impliquin en la intervenció, però palesen que aquesta implicació en les sessions no s'ha fet d'una forma concreta i manifesten formes de treballar conjuntament. Opinen que els han deixat fer bastant, sense interferir-s'hi, i, a la vegada, expressen una sensació de desensís i desencant.

- *Que cal buscar la manera de què es pugui acordar o establir el paper que tenen perquè no se sentin fora de lloc i per a que s'ho facin seu i puguin així continuar després.* (99M1)
- *És molt important que estiguin motivats per l'activitat, ja que això està directament relacionat amb la seva implicació. Si treballéssim les sessions prèviament amb cadascun d'ells i ens distribuïssim la feina, participariem més.* (99M2)

Per acabar, recollirem un dels aspectes assenyalats per l'altre integrant de l'equip de monitors, que reflecteix una mica la situació i el posicionament d'alguns dels mestres que col·laboraven en el projecte: "deixar fer", és a dir, facilitar que es pugui portar a terme la intervenció. D'altra banda hi ha una certa "pressió" per participar, ja que, en la mesura que és una iniciativa que ve de l'Ajuntament, els mestres se senten "obligats" o "condicionats" a participar. Això vol dir que molts dels tutors no s'ho creuen (és una afirmació una mica forta, però reflecteix en certa manera la situació). La valoració que fa el monitor és:

- *Molt interessats en el projecte, però no es volen ficar massa, el deixen fer i si necessites alguna cosa la demanes. No es volen ficar perquè pensen que sinó et porten la contrària, i això de portar la contrària no és a mi mateix, sinó a l'ajuntament (crec que és el que pensen).* (99M3)

Aquesta actitud de deixar fer i d'estar al marge, l'han expressada els monitors en altres preguntes. El primer cas és la valoració d'una monitora que diu que una tutora va tenir una actitud de rebuig envers el projecte. L'altre recull més un sentiment generalitzat.

- (...) *M'ha suposat més problema, en algun grup, el paper del mestre.* (99M1)
- *M'he sentit molt a gust, perquè tots els mestres m'han "permès" fer la meva feina lliurement, malgrat m'hagués agradat que s'impliquessin més.* (99M2)

- Els monitors manifesten que s'han trobat a gust implementant les sessions a l'aula i que s'ha creat un bon clima de treball, on els nens i les nenes s'han trobat bé i han mostrat força interès pel projecte. Hi ha un monitor que feia les seves sessions d'una hora i assenyala que se sentia "hiperactiu" per voler abraçar tots els aspectes de la sessió, per voler-se ajustar a totes activitats.
- La valoració que els monitors fan de les sessions del grup de treball deliberatiu és positiva. Assenyalen que han estat útils i han anat bé per afavorir el treball en equip. També manifesten que seria convenient repensar o redefinir les sessions de valoració per poder aprofundir més en alguns aspectes.

- (...) *Respecte a la valoració. Crec que és molt subjectiva i que caldria haver parlat més.* (99M2)
- *Molt útils, les de preparació i no tant les de valoració, perquè com es donava per escrit es comentava en general que tal havia anat i no s'aprofundia en cap problema en concret.* (99M3)

En relació amb aquesta última consideració, l'equip central no compartim el parer que la valoració per escrit pot substituir l'espai d'anàlisi i reflexió en grup, ja que permet incidir en aspectes diferents.

Un altre aspecte assenyalat pels monitors en relació amb el grup de treball deliberatiu, i que l'equip central també havia assenyalat, és el poc encert en el dia en què s'havien de fer les sessions. En efecte, tenien l'inconvenient que queien al mig de la setmana, sense poder fer una valoració del tot representativa (tot i que l'havien feta sis grups dels deu) i, a més, tenint en compte que un dels monitors no podia donar les seves valoracions.¹⁶¹

Per a futures sessions de treball i planificació, s'haurien d'establir com a dies per treballar els divendres a partir de les 17.00 hores, perquè es podrien fer les valoracions de totes les aules i, per tant, la planificació de la sessió següent, o els dilluns al matí, abans de començar. El petit avantatge que tenia el dia que se celebraven és que permetia tenir referències de com anaven les activitats a les aules i incorporar o ajustar les intervencions dels grups classe que encara quedaven per fer.

¹⁶¹ Aquest fet en cap moment es va posar a sobre la taula per part d'aquest monitor, ni jo mateixa vaig adonar-me'n, però hagués estat un argument suficientment important per concretar un altre moment.

- S'haurien de fer més al principi de la setmana per aprofitar al màxim les valoracions i modificacions. (99M1)
- A més es valoraven dos dies de la sessió i havia escoles que mai sortien en aquesta valoració perquè es feien les sessions el dijous o divendres i per tant estaven una mica abandonades. (99M3)

- La valoració de l'instrument de registre és que va funcionar i que va ser un bon recurs per al dia a dia, tot i que creuen que es podria millorar. Les propostes que van fer en relació amb això van ser:
 - Recollir més els aspectes relacionats amb els mestres.
 - Les qüestions "Com ha estat el grup davant l'activitat?", "Com ha anat la sessió?" i "Com ha anat la meua intervenció?" han presentat dificultats per diferenciar-les entre si i s'han considerat massa subjectives. També hauríem d'haver estat més concrets i explícits en el que preteníem recollir en aquests apartats.
 - Full massa estructurat i segmentat, que no permet explicar de forma personal¹⁶² (a la teua manera) el que ha passat a l'aula. Es considera que és més útil per llegir-lo ràpid que no pas per exposar i analitzar els fets.

Aquestes van ser les valoracions que els monitors van fer individualment mitjançant un qüestionari. Posteriorment vam obrir l'espai de deliberació i reflexió a partir de les percepcions individuals.

- Continguts.
 - Objectius.
 - Materials/activitats.
 - Relació amb: el mestre, l'alumnat i els tècnics (ajut de l'organització).
 - Dinàmica/ritme de treball.
 - Què creus que han après els alumnes?
 - Aspectes que cal valorar o canviar.
 - Reunions amb els mestres.

Guió de l'espai de deliberació a partir del qüestionari reflexiu.

Alguns dels aspectes destacables d'aquest moment de reflexió conjunta van ser:

¹⁶² L'any anterior, el full de valoració era molt obert i pretenia que el monitor pogués explicar com havia anat la sessió. En aquella ocasió vam veure que es repetien els mateixos aspectes i que, per tant, la informació no era significativa ni interessant.

- *Implicació dels mestres*

Hi ha hagut diferents nivells d'implicació, però en general els monitors consideren que s'ho miraven molt des de fora. Els mestres s'hi haurien pogut implicar una mica més. Per a alguns dels monitors, el fet que els tutors no presentessin als nens i les nenes el projecte abans de començar la primera sessió era un indicador de la falta d'implicació i consideració cap al projecte.

En l'anàlisi de la relació amb els tutors i la preparació de les sessions es proposa poder dedicar deu minuts abans de començar la sessió per decidir conjuntament quines activitats de les proposades es faran i per comentar alguns aspectes de la sessió que s'ha de desenvolupar. Això permetria als mestres tenir elements i saber què es farà i, per tant, poder participar-hi més.

- *La durada de les sessions i quan és més oportú desenvolupar-les, al matí o a la tarda?*

En el desenvolupament de les sessions, s'han trobat amb que han finalitzat les activitats abans del temps previst, perquè el grup era poc participatiu o perquè realitzaven les activitats ràpid. Aquestes situacions van fer que ens plantejàssim si les sessions podien durar menys temps.

Els monitors també manifesten que hi va haver tardes que els nens i les nenes estaven força cansats i que era difícil dirigir i guiar l'activitat. Es podria mirar de fer alguna sessió als matins, quan no estan tan cansats. Un dels monitors va tenir la possibilitat de fer una sessió al matí i considerava que el grup estava més tranquil i més predisposat a treballar.

- *Els continguts de les sessions*

Al llarg de totes les sessions potser hi ha hagut una excessiva presència del Consell d'Infants, i potser hi ha tingut massa pes, fet que ha provocat que els nens i les nenes estiguessin massa obsessionats per qui seria el representant. A més, ha despertat una certa competitivitat o, com a mínim, ha desplaçat el sentit de les sessions.¹⁶³

Les sessions estaven molt carregades de continguts i molt difícilment es podien desenvolupar en una única sessió. Hi ha hagut sessions en què sobrava temps i d'altres, en què en faltava.

¹⁶³ Aquesta consideració també la va fer una mestra, la qual va assenyalar que en l'altra edició les sessions tenien cadascuna d'elles un sentit i una motivació diferents. En aquesta ocasió tot estava massa centrat en l'elecció del representant, una qüestió que apareixia com a objectiu principal, i es perdia una mica el sentit inicial del projecte: l'educació per a la participació i educació en valors.

A la segona sessió, l'auca del diàleg era molt fàcil i no es necessitava gaire temps. Això va fer que hi hagués més temps per als petits grups de diàleg. S'hi podria incorporar algun aspecte més dinàmic, com ara un joc de rol.

A la tercera sessió, el dia de la presentació per part dels nens i les nenes del Consell, potser hi va haver massa presència dels adults. Va ser una sessió una mica estranya: no se sabia quants infants vindrien i quin nivell de disposició per parlar en públic tindrien. Això va provocar que, en no parlar gaire, els monitors intervinguessin massa. A més, quan no hi havia cap dels membres de l'equip dinamitzador del Consell que els donés suport, els monitors consideren que els faltaven elements per completar la informació dels infants del Consell.

- *El llibre dels nens i les nenes. Material didàctic*

Els monitors el consideren molt interessant i manifesten que als nens i les nenes els va agradar molt tenir-lo. Potser no s'ha fet servir tant com estava previst.

- *L'organització de l'espai per a les sessions*

La disposició de les taules a les classes ha de ser en grups de quatre, cosa que no és gaire freqüent per al funcionament del dia a dia. Després de la primera sessió, els mestres sí que van disposar les taules d'aquesta forma per al desenvolupament de les sessions.

Es considera que, per a la tercera i quarta sessió, la distribució del grup classe potser és millor en forma de "U", ja que facilita la participació i el diàleg i hi convida.

Aquest espai de deliberació conjunta ens va permetre recollir diferents elements que van intervenir en el desenvolupament de les sessions des de la percepció dels monitors. També va ser un espai per poder concretar i identificar alguna proposta de millora per debatre i analitzar amb els altres agents implicats.

En aquest capítol hem descrit el desenvolupament de la segona edició del projecte "La participació dels infants a la ciutat". En aquesta segona experiència, s'han introduït algunes transformacions del que va ser el primer disseny del projecte procedents de les percepcions que van tenir els agents implicats. Aquestes consideracions ens van permetre redefinir el projecte i posar-lo en consideració dels agents que el desenvoluparien en aquesta ocasió. A partir de la reflexió conjunta de l'adequació dels objectius, els continguts i la metodologia, es va configurar la proposta d'activitats que s'havia de desenvolupar a les sessions de l'aula.

